

Міністерство освіти і науки України
Хмельницький національний університет
Наукова бібліотека

Бібліотека в освітньому просторі

Інформаційний бюлетень № 22

Інноваційна діяльність у бібліотеках (за матеріалами фахових публікацій)

Хмельницький
2016

Видається за рішенням методичної ради наукової бібліотеки

Хмельницького національного університету
від 28.09.2004р.

Головний редактор видання — Айвазян О.Б.,
кандидат історичних наук, директор бібліотеки

Редколегія: Мацей О.О., Молчанова С.А., Костюк О.О.

Відповідальний за випуск — Мацей О.О.

Бібліотека в освітньому просторі. Інноваційна діяльність в бібліотеках (за матеріалами фахових публікацій)[Текст] :інформ. бюл. для працівників бібліотек ВНЗ III – IV рівнів акредитації державної форми власності Хмельницької області. №22 / редкол.: О. О. Мацей, С. А. Молчанова , О. О. Костюк ; гол. ред. О. Б. Айвазян. – Хмельницький : ХНУ, 2016. – 96с.

Двадцять другий випуск інформаційного бюлетеня містить матеріал, що розкриває кращий досвід інноваційної діяльності вітчизняних та зарубіжних бібліотек в інформаційно-бібліографічній та науково-методичній роботі, а також в основних бібліотечних процесах: комплектуванні та збереженні фондів, формуванні електронної бібліотеки, роботі з читачами.

Анотований список літератури за темою бюлетеня, складений на основі електронного каталогу наукової бібліотеки Хмельницького національного університету.

Видання призначене для широкого загалу працівників бібліотек.

ЗМІСТ

<u>Слово редактора</u>	4
<u>З досвіду колег</u>	
<u>Бичко О.М. Тенденції розвитку інформаційно-бібліографічної роботи</u>	6
<u>Великосельська О.М. Інновації в методичній роботі бібліотек</u>	18
<u>Фоміних В.В. Досвід комплектування фондів на сторінках фахових видань України</u>	38
<u>Драчук Р.В. Збереження фондів у бібліотеках: історичний та сучасний аспект</u>	54
<u>Диха С.В. Інноваційні форми роботи з читачем у бібліотеках світу</u>	70
<u>Книжкова полиця</u>	
<u>Список літератури за темою “Інноваційна діяльність книгозбірень”</u>	86

Слово редактора

Айвазян О.Б.,
кандидат історичних наук,
голова обласного методичного об'єднання,
директор наукової бібліотеки
Хмельницького національного університету

Останнім часом вітчизняні бібліотеки функціонують у динамічному середовищі. Ця динаміка потребує відповідної реакції - бібліотеки повинні на крок випереджати всі можливі запити читачів. Адже саме життя диктує необхідність пошуку новітніх видів бібліотечної діяльності. Світ швидко змінюється і ставить перед бібліотеками нові вимоги. Зміни, які відбуваються, потребують інноваційних підходів до роботи бібліотечних закладів в умовах розвитку суспільства знань.

Сьогодні бібліотека є однією з інституцій, що сприяє демократизації суспільства. Реалізація невід'ємного права людини на вільний доступ до інформації, переоцінка ролі бібліотек у суспільстві, нові вимоги до бібліотечних працівників обумовлюють необхідність освоєння нових знань, систематичного підвищення ділової кваліфікації та творчої ініціативи.

Сучасні реалії ставлять бібліотеку вищого навчального закладу перед необхідністю постійно і гнучко змінюватися: удосконалювати структуру обслуговування, запроваджувати нові сервіси, послуги та продукцію, розширювати сфери взаємодії між бібліотеками та іншими установами.

Жодна організація не може розвиватися без постійного удосконалення різних сторін своєї діяльності - надання нових послуг чи продукції, використання новітніх технологій, оновлення методів управління діяльністю та персоналом,

тобто впровадження інновацій. Інноваційна діяльність – необхідний елемент розвитку: без неї бібліотекам неможливо залишатися соціальнозначимими організаціями, надавати конкурентоспроможні послуги. Бібліотеки Хмельницького методичного об'єднання постійно працюють над удосконаленням усіх напрямків бібліотечної діяльності, застосовуючи на практиці досягнення науки, широко використовуючи стратегічне планування, маркетинг та проектну діяльність, розвиваючи комунікації та фандрайзинг, проводячи самостійні дослідження та підлаштовуючись до суспільних потреб.

Інноваційна діяльність неможлива без методичної роботи, постійного навчання працівників та обміну досвідом. Саме обмін досвідом є одним з головних завдань інформаційного бюлетеня “Бібліотека в освітньому просторі”, черговий номер якого ставить за мету ознайомити працівників бібліотек методичного об'єднання з новим та цікавим досвідом вітчизняних й зарубіжних бібліотек.

З досвіду колег

Бичко О.М.,
завідувачка інформаційно-бібліографічного
відділуНБ ХНУ

Тенденції розвитку інформаційно-бібліографічної роботи

З розвитком цифрових технологій зростає потреба у використанні нових досягнень науки, можливостей мережі Інтернет. Впровадження інновацій у бібліотечну діяльність – невід’ємна складова конкурентоспроможності, збереження читацької аудиторії.

Запропонований дайджест присвячений проблемам розвитку довідково-бібліографічної роботи в умовах сьогодення, розширення спектру надання послуг з використанням електронних ресурсів.

Перш за все варто звернути увагу на нововведення в стандартизації бібліотечної справи. Закон “Про стандартизацію” № 1315-VII від 05.06.2014 р. приводить національну систему стандартизації у відповідність до сучасних міжнародних та європейських вимог і тенденцій [1].

З 1 липня 2016 року, відповідно до наказу ДП “УкрНДНЦ” від 4 березня 2016 року за № 65, набувають чинності національні стандарти України [1]:

- ДСТУ 3017:2015 “Інформація та документація. Видання. Основні види. Терміни та визначення понять” (на заміну ДСТУ 3017-95);
- ДСТУ 8302:2015 “Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання”(Вперше);
- ДСТУ 8299:2015 “Інформація та документація. Знак охорони авторського права. Правила подання у виданнях” (Вперше).

З 1 вересня 2016 року, наказом ДП “УкрНДНЦ” № 244 від 22.08.2016 “Про прийняття національних нормативних документів України, гармонізованих з міжнародними та європейськими нормативними документами, та скасування національних стандартів України”, надано чинності [2]:

- ДСТУ ISO 2789:2016 (ISO 2789:2013, IDT) “Інформація та документація. Міжнародна бібліотечна статистика” (Вперше);
- ДСТУ ISO 16439:2016 (ISO 16439:2014, IDT) “Інформація та документація. Методи та процедури оцінювання впливу бібліотек” (Вперше);
- ДСТУ ISO 11620:2016 (ISO 11620:2014, IDT) “Інформація та документація. Показники функціонування бібліотек” (Вперше).

Стандартизація в бібліотечній справі є частиною єдиної загальнодержавної системи стандартизації та відіграє суттєву роль в удосконаленні управління і планування бібліотечно-інформаційних процесів.

Проблему необхідності впровадження одного з міжнародних стандартів піднімає у статті “Міжнародний стандарт каталогізації “Опис та доступ до ресурсу” (“ResourceDescription and Access”): особливості впровадження” доктор історичних наук, завідувача відділу Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського Надія Стрішенець.

У статті розкриваються особливості нового міжнародного стандарту “Опис та доступ до ресурсу”, призначеного для електронного середовища. Аналізується його термінологія, структура, стан впровадження у бібліотеках світу.

Розроблення, впровадження американськими та західноєвропейськими бібліотекарями якісно нових правил каталогізації, зокрема стандарту “Опис та доступ до ресурсу”

“ResourceDescriptionand Access”, RDA), свідчать про серйозні зміни, що відбуваються у такій важливій складовій бібліотечної діяльності, як каталогізація

Мета, яку ставили перед собою розробники RDA, – вироблення правил каталогізації для усіх типів та видів інформаційних ресурсів на будь-яких носіях. Створені за RDA описи призначені для онлайн-каталогів з урахуванням їх функціонування у веб-середовищі, що дає змогу відображати різні зв'язки між ресурсами.

Загалом “Опис та доступ до ресурсу” має значний потенціал, щоб стати основою міжнародного обміну бібліографічними метаданими через глобальні мережі. Розробники RDA від самого початку передбачали, що стандарт буде перекладений і функціонуватиме багатьма мовами, стане міжнародним. Правом на видання RDA володіють Американська та Канадська бібліотечні асоціації, Британський інститут професіоналів з бібліотеко- та інформацієзнавства у співпраці з видавництвом фахової літератури “FacetPublishing”.

Незважаючи на значний обсяг (понад тисячу сторінок), переклади стандарту здійснюються досить оперативно. На сьогодні на сайті RDA представлено відомості про його переклади німецькою, французькою, китайською, іспанською, фінською мовами (<http://www.rdatoolkit.org/translation>).

На сьогодні за новим стандартом вже працюють: Бібліотека Конгресу та Національна медична бібліотека США (з 31 березня 2013 р.), Британська бібліотека (з 1 квітня 2013 р.), Національна бібліотека та архів Канади, Національна сільськогосподарська бібліотека США, національні бібліотеки Австралії, Малайзії, Сингапуру, Філіппін (http://www.rdatoolkit.org/RDA_institutions).

Нещодавно приєдналася Німецька національна бібліотека. У процесі впровадження

RDA у національних бібліотеках Фінляндії, Голландії, Ірландії, Шотландії та ін. З найвідоміших університетських бібліотек за новим стандартом вже працюють бібліотека Кембриджського та Бодлеанська бібліотека Оксфордського університетів, бібліотеки Стенфордського, Чиказького університетів, університету Північної Кароліни у США.

Нині готуються переклади італійською, шведською та іншими мовами.

Українські бібліотеки мають обов'язково долучитися до цієї світової тенденції. При Українській бібліотечній асоціації вже створено групу фахівців провідних бібліотек та Книжкової палати України, які опікуються підготовчими роботами з перекладу нового стандарту українською мовою. Групою добираються фахівці, які володіють професійною англійською лексикою, вивчається досвід країн, які вже працюють за новим стандартом.

Не слід забувати й про те, що впровадження RDA потребує високого рівня технологічного забезпечення процесу каталогізування у бібліотеках України. Це якраз і може стати основною перешкодою. Переважна більшість інтегрованих бібліотечних систем, що використовуються нині в українських бібліотеках, наврядчи спроможна підтримувати функціонування нового стандарту. Тому робота з підготовки його українського варіанту має йти одночасно з пошуками програмного та технологічного забезпечення процесу каталогізації, який би відповідав вимогам сучасного інформаційного світу [2].

Теоретики та практики бібліотечної справи України приділяють значну увагу проблемам сучасної термінології довідково-бібліографічної роботи. Зоя Романуха, кандидат наук із соціальних комунікацій, провідний методист РОУНБ та Галина Швецова-Водка, доктор історичних наук, професор кафедри РДГУ розглядають це питання у статті “Термінологія довідково-бібліографічного обслуговування”.

З упровадженням інформаційних технологій ДБО набуває нових рис і потребує відповідних термінів. У статті запропоновано багатоаспектну класифікацію довідок і консультацій. Наприклад, види довідок і консультацій вирізняються за місцем надання і бувають стаціонарні (внутрішні) і зовнішні. А електронне ДБО поділяється на стаціонарне (що здійснюється в стінах бібліотеки) і віртуальне. За видом і змістом інформації, що надається користувачеві, доречно, крім традиційних видів бібліографічних і фактографічних довідок і консультацій, виокремити бібліотечно-орієнтовані, тобто присвячені ознайомленню з інформаційними ресурсами бібліотеки, умовами доступу до них, режимом роботи закладу.

Крім того, зростає попит на повнотекстові довідки, в яких клієнтові надається повний текст документа, якщо така послуга відповідає дійсному законодавству і правилам книгозбірні. Останнім часом серед абонентів університетських бібліотек, переважно професорсько-викладацького складу, зростають потреби в отриманні бібліометричних довідок і консультацій.

За видами наданих джерел інформації виокремлюють інтернет-орієнтовані (вебліографічні) довідки і консультації, оскільки деякі користувачі спеціально обумовлюють потребу в інформації про мережеві ресурси.

Запропоновано застосування терміноелементу “нон електронні”, яке позначає джерела, що не є електронними. У нонелектронних довідках і консультаціях для пошуку відомостей використовують традиційні паперові карткові та книжкові ресурси. Комплексні довідки і консультації — це такі, що створюються за допомогою як традиційних, так і електронних джерел.

Становленню професійної термінології ДБО приділяється значна увага. Водночас певні аспекти окресленої проблематики залишаються дискусійними [3].

Продовження цієї актуальної теми автори Зоя Романуха та Галина Швецова-Водка пропонують у статті “Термінологія бібліографічного інформування”.

У статті розглянуто терміни, що застосовуються для позначення бібліографічного інформування споживачів як одного з видів бібліографічного обслуговування. Показано історію введення терміна і сучасна дискусія відносно його визначення.

Особлива увага приділена термінам, що позначають види і форми бібліографічного інформування, зокрема в умовах впровадження електронних технологій. Запропоновано багатоаспектну фасетну класифікацію інформаційних послуг, які надаються сучасними бібліотеками в режимі бібліографічного інформування.

Згідно класифікації, за формою видачі недиференційовані послуги бібліографічного інформування можуть бути усні, письмові, електронні, можуть надаватися різними засобами масової комунікації (радіо, телебачення, газети, журнали). Диференційовані послуги за цією ознакою мають деякі відмінності. Вони поділяються на усні, письмові (у спеціальних журналах, газетах), телефонні, електронні.

За видами представлених джерел інформації повідомлення бібліографічного інформування можуть бути: традиційні (нонелектронні), електронні, інтернет-орієнтовані (вебліографічні), різновидові.

Найбільшою різноманітністю інформаційні продукти бібліографічного інформування вирізняються, якщо класифікувати їх за жанрами: окреме бібліографічне повідомлення (присвячене окремому документу), бібліографічний список, бібліографічний покажчик, бібліографічний огляд, бібліотечний каталог, бібліографічна картотека, база даних (бібліографічна, повнотекстова, фактографічна), бібліографічний бюлетень, бібліографічний журнал, бібліографічний відділ у журналі, газеті; календар

знаменних і пам'ятних дат, книжкова виставка, виставка періодичних видань, день інформації, день бібліографії, презентація видання, електронна бібліотека тощо.

Наведена класифікація ґрунтується не тільки на теоретичних підходах до бібліографічного інформування споживачів, а й на практичному досвіді університетських бібліотек України [4].

Серед бібліотечних працівників обговорюється тема постійного вдосконалення інформаційного обслуговування користувачів на базі впровадження АБІС. Про це йдеться у статті Валентини Медведєвої, кандидата історичних наук, наукового співробітника відділу оперативної інформації НБУВ.

У праці проаналізовано процеси еволюції бібліотечної діяльності під впливом інноваційних технологій, порушено проблеми, пов'язані з активізацією ролі книгозбірень у розвитку інформатизації українського суспільства. Розглянуто шляхи вдосконалення функціональних можливостей бібліотечних установ. Зокрема, зроблено акцент на важливість постійного вдосконалення автоматизованих бібліотечних інформаційних систем (АБІС).

В умовах сьогодення Інтернет значно розширив можливості доступу користувачів до інформації, порушивши монополію бібліотек. Дослідження, які регулярно проводять у різних країнах світу, виявили, що значна частка користувачів Інтернету розпочинають пошук потрібної інформації на пошукових сайтах і лише 1% — на веб-сторінці бібліотеки.

Така ситуація зумовлює факт, що інформаційне обслуговування сучасних користувачів на базі впровадження АБІС має постійно вдосконалюватися. Водночас і робота бібліотечного фахівця вимагає вміння визначати стратегію пошуку, ефективно використовувати класифікаційні схеми, спеціальні рубрики, тезауруси тощо. Цілком очевидно, що

посилюються вимоги до АБІС і з боку користувачів. Зокрема, сьогоднішній абонент прагне мати доступ до ресурсів не лише стаціонарно, а й у віддаленому режимі. Саме тому так динамічно зростає застосування веб-орієнтованих інтерфейсів, звичних для інтернет-відувачів.

Нинішня аудиторія, особливо молодь, звикла до єдиного пошукового рядка, певної форми одержання пошукових результатів, подібно до роботи з навігаторами Яндекс, Google та ін. Важливою є наявність на екрані функціональних кнопок, значущих і другорядних інформаційних блоків тощо.

Особливої ваги набуває організація ефективної роботи з повнотекстовими ресурсами. Йдеться про результативний пошук у бібліографічних і повнотекстових БД, про налагодження навігації до першоджерела з доступом до нього за дотримання вимог законодавства.

Отже, аналіз вимог, що висуваються сьогодні до АБІС, свідчить, що для ефективної роботи потрібні системи, створені з використанням інноваційних технічних рішень і засобів. Серед них насамперед варто виокремити триланкову побудову “клієнт — сервер інформації — система управління баз даних (СУБД)” із застосуванням веб-технологій [5].

В останні роки в усьому світі спостерігається підвищення інтересу до відкритого доступу інформації. Ця проблема активно досліджується та обговорюється фахівцями бібліотечної та документально-інформаційної сфери. Написані безліч статей щодо створення інституційних репозитаріїв, використання наукометричних та бібліометричних показників для оцінювання рівня наукових досліджень.

У статті “Деятельность вузовской библиотеки как фактор роста публикационной активности учебного заведения” автор Т. В. Єременко, доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри культурології Рязанського

державного університету імені С. А. Єсеніна обґрунтовує актуальність нової функції сучасної бібліотеки ВНЗ, яка пов'язана з підтримкою публікаційної активності навчального закладу. Охарактеризовано основні напрямки реалізації даної функції, наведено приклади з досвіду вітчизняних і зарубіжних бібліотек ВНЗ.

Сьогодні публікаційна активність ВНЗ є найважливішим показником його наукової репутації. Вона виступає критеріями відбору вищих навчальних закладів та окремих вчених для участі у цільових програмах і отримання грантів від наукових фондів; впливає на одержання навчальним закладом державних завдань у сфері науково-дослідницької діяльності; визначає рейтинг навчальних закладів у щорічному моніторингу ефективності ВНЗ.

Основні напрямки, де бібліотека реалізує функцію підтримки публікаційної активності свого ВНЗ:

Консультаційна допомога. Співробітники бібліотек ВНЗ консультують викладачів і співробітників з питань використання російських та міжнародних баз даних наукового цитування, в тому числі: з пошуку публікацій авторів; приєднання публікацій і посилань до авторського профілю; ідентифікації організації в публікаціях автора; визначення індексу цитованості та індексу Хірша автора; визначення імпаکت-фактора журналів, в яких публікується автор.

-Інформаційна підтримка. Сайти бібліотек вищих навчальних закладів сьогодні мають спеціальні розділи, присвячені публікаційній активності. Бібліотечні фахівці створюють та розміщують на своїх сайтах анотовані списки БД наукового цитування, методичні рекомендації по роботі з такими базами, словники термінів.

-Освітні послуги. На базі бібліотек ВНЗ організуються навчальні семінари та тренінги по роботі з БД наукового цитування і поліпшенню показників публікаційної активності

авторів.

-Бібліометрична експертиза. Фахівці бібліотек беруть на себе роль експертів і створюють роботи, присвячені публікаційній активності своїх ВНЗ.

-Введення інформації в РІНЦ. Бібліотеки навчальних закладів беруть на себе роль організатора роботи з уточнення інформації, виправлення помилок і додавання нових публікацій авторів свого навчального закладу, відсутніх в РІНЦ, в інформаційно-аналітичній системі SCIENCE INDEX, побудованої на основі даних РІНЦ.

-В цілому діяльність з підтримки публікаційної активності ВНЗ зміцнює робочий зв'язк бібліотек та кафедр навчального закладу, розширює коло викладачів, що звертаються в бібліотеку, сприяє зростанню авторитету бібліотеки як експертного співтовариства, підвищує професійну кваліфікацію бібліотечних працівників [6].

Багато інформації можна зустріти в Інтернеті, яка присвячена бібліоменеджерам. Бібліографічний менеджер - це програма, розроблена для зберігання бібліографічних даних, повних текстів і оформлення посилань і списків літератури. Існує безліч програм для роботи з бібліографічною інформацією, але всі вони обов'язково виконують два завдання: допомагають організувати і впорядкувати бібліотеку і повністю автоматизують процес оформлення посилань і складання бібліографічних списків.

Ці питання висвітлює у своїй статті “Online системи управління библиографической информацией в помощь научному и учебному процессу” Легенчук Марія Володимирівна [7]. Вона обґрунтовує необхідність використання Online систем управління бібліографічною інформацією в науці і освіті. Наводиться короткий огляд бібліографічних менеджерів, розкривається сутність і найважливіші характеристики Online систем управління бібліографічною інформацією EndNote і Mendeley .

Колективна робота вчених або студентів над спільними проектами можлива при організації оперативної передачі інформації. З розвитком Web 2.0 це стало легко і зручно. Крім того, у великих наукових організацій є доступ до міжнародних баз цитування, таким як Scopus і Web-математичних наук. Одним з основних завдань, що стоять перед науковими співробітниками є збільшення активності публікацій. Бібліотека може допомогти вирішити цю задачу, розвиваючи навички та компетенції, які будуть цьому сприяти.

Працюючи над науковою проблемою в колективі або самотійно, перед дослідником виникає ряд завдань: організація колекцій публікацій з теми дослідження, складання і систематизація бібліографічного опису, написання коротких рефератів, анотацій, позначок при аналізі результатів дослідження і викладу їх в наукових публікаціях. Ще одне важливе завдання, яке з'являється при написанні своєї наукової роботи, це цитування раніше відомих результатів і складання переліку посилань на них.

Інструмент

Список використаних джерел

1. Про стандартизацію: Закон України від 05.06.2014 № 1315-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1315-18> . – Назва з екрана.
2. Стрішенець Н. Міжнародний стандарт каталогізації “Опис та доступ до ресурсу” (“ResourceDescription and Access”): особливості впровадження [Електронний ресурс] / Н. Стрішенець // Бібліотечний вісник. – 2016. – № 1. – С. 41-45. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2016_1_7. – Назва з екрана.
3. Романуха З. Термінологія довідково-бібліографічного обслуговування [Електронний ресурс] / З. Романуха, Г. Швецова-Водка // Вісник Книжкової палати. – 2015. – № 9.

- С. 16-19. – Режим
доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkr_2015_9_5. – Назва з
екрана.
4. Романуха З. Термінологія бібліографічного
інформування [Електронний ресурс] / З. Романуха,
Г. Швецова-Водка // Бібліотечний вісник. – 2016. – № 1. – С.
46-51. – Режим
доступу:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2016_1_8. – Назва з екрана.
5. Медведєва В. Інноваційні технології – майбутнє
бібліотеки [Електронний ресурс] / В. Медведєва // Вісник
Книжкової палати. – 2015. – № 8. – С. 28-32. – Режим
доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkr_2015_8_11. – Назва з
екрана.
6. Еременко Т. В. Деятельность вузовской библиотеки
как фактор роста публикационной активности учебного
заведения [Електронний ресурс] / Т. В. Еременко // Библиосфера. – 2015. – № 1. – С. 75-78. – Режим доступу:
<http://cyberleninka.ru/article/n/deyatelnost-vuzovskoy-biblioteki-kak-faktor-rosta-publikatsionnoy-aktivnosti-uchebnogo-zavedeniya>. – Назва з екрана.
7. Легенчук, М. В. Online системы управления
библиографической информацией в помощь научному и
учебному процессу [Електронний ресурс] / М. В. Легенчук // Моргенштерновские чтения – 2014. Библиография в эпоху
цифровых коммуникаций: традиции и новации : материалы
регион. науч.-практ. конф. (Челябинск, 29 сент. 2014 г.) / сост.
Н. П. Ситникова ; Челяб. обл. универс. науч. б-ка, Челяб. гос.
акад. культуры и искусств.-Челябинск, 2015. – С. 63-69. –
Режим
доступу:
<http://dspace.susu.ru/xmlui/handle/0001.74/4578?show=full> . – Назва
з екрана.

Інновації в методичній роботі бібліотек

У статті висвітлюються інноваційні форми і методи роботи, які впроваджуються у науково-методичну діяльність бібліотек України.

Успішність функціонування бібліотеки ВНЗ як інформаційного, наукового та культурно-просвітницького центру зобов'язує бібліотечних фахівців швидко та адекватно реагувати на зміни інформаційних потреб користувачів.

Процеси інноваційного оновлення торкнулися майже всіх бібліотечних процесів. Однак у нашій діяльності є така ланка, де ці процеси набувають особливої гостроти. Це – методична діяльність, яка є фундаментом для різноманітних бібліотечних інновацій, оскільки вона і визначається як інноваційна, тобто пов'язана з впровадженням нововведень у практику роботи книгозбірні вишу.

На змістовному рівні зміни визначилися появою нових напрямків діяльності самих бібліотек ВНЗ: автоматизація бібліотечних процесів, програмно-цільова та грантова діяльність, наукова робота, правове забезпечення, визначення нових методів, форм роботи, викликаних потребами часу тощо. Сучасні концепції менеджменту і маркетингу, які опановують бібліотеки ВНЗ, також впливають на роль, мету, завдання і зміст методичної діяльності.

Менеджмент як процес управління бібліотекою ВНЗ, складається з елементів стратегічного планування, маркетингу, інноваційної діяльності. Така ситуація змінює роль і характер методичної роботи. Пріоритетні напрямки

методичної роботи сьогодні бачаться такими:

- Аналітико-прогностична діяльність. Методичний моніторинг.
- Інноваційна діяльність. Вивчення та впровадження передового досвіду і новітніх інформаційних технологій.
- Консультаційно-методична допомога, у т.ч. інформування про надходження фахових документів та методичних матеріалів з бібліотечної справи.
- Створення організаційно-технологічної документації.
- Підвищення кваліфікації. Організація безперервної професійної освіти бібліотечних працівників [10]

Методичну діяльність бібліотеки потрібно розглядати як складову частину її науково-дослідної роботи. У системі “наука – методика – практика” методична діяльність займає центральне місце, забезпечуючи впровадження результатів науково-дослідної роботи у практику конкретної бібліотеки. Сенс методичної діяльності – удосконалення роботи бібліотеки, навчання кадрів, допомога відділам бібліотеки в оволодінні інноваційними методами роботи.

Однак зауважимо, що впроваджувати інноваційні методи роботи потрібно тільки з урахуванням умов конкретної бібліотеки (наявність матеріально-технічної бази, кадрів тощо). Для того, щоб запроваджувати інноваційні форми й методи роботи, методистам бібліотеки необхідно самим ретельно їх вивчити, проаналізувати та зробити висновки про доречність (або недоречність) введення тих чи інших інновацій у практику. Це є інформаційною складовою науково-методичної діяльності. Впровадження інновацій – це активний процес впливу на роботу бібліотеки. Але підвищенню ефективності роботи бібліотеки сприяє не впровадження інновацій, а їх освоєння працівниками бібліотеки (Ванеев А. Методическое обеспечение библиотечной деятельности: учеб. пособие. – Москва: Изд-во ИПО “Профиздат”, 2002. – 144 с.)

У 2008 році IFLA представила список необхідних програм, які мають освоїти сучасні бібліотекарі для того, щоб якісно обслуговувати молодь у публічних книгозбірнях. У фахівців, котрі не володіють цими технологіями, мало шансів влаштуватися на роботу в бібліотеку, а ті, що працюють, можуть навіть втратити свою посаду. Від бібліотекарів вимагають вміння вести блоги, спілкуватися в чаті, соціальних мережах (Facebook, MySpace), твітері (Twitter), використовувати хостинги зображень (Flickr, Picasa), музику та аудіо, створювати тексти і презентації, здійснювати передплату новин (RSS), обмінюватися презентаціями (Slideshare) і т. ін.

Якщо такі вимоги сьогодні висуваються до бібліотекаря, то які вони мають бути до методиста? Саме слово “методист” промовляє за себе: методист – фахівець з методики. А що таке методика? Якщо в цілому – то це сукупність методів навчання чи певної діяльності. Такі тлумачення понять “методист” і “методика” дають словники, що, у свою чергу, передбачає вищий рівень компетентності методиста порівняно з іншими працівниками тих самих галузей або напряму діяльності, поєднання в одній особі теоретика і практика.

Якими ж якостями має володіти методист? Перш за все – організаторськими й лідерськими, щоб уміти об’єднати колектив, грамотно спрямувати роботу колег. Методист повинен добре володіти ораторським мистецтвом, уміти донести ідею до слухачів у зрозумілій та доступній формі, відзначатися широким кругозором, логічним й аналітичним мисленням, уміти бачити перспективу, бути ерудованим, комунікабельним, креативним і, що особливо важливо, грамотним. Ця професія потребує постійного підвищення освіти та майстерності, тому без покликання професійним методистом стати практично неможливо.

Щоб визначити думку методистів про свою роботу,

методична служба Житомирської ОУНБ ім. О. Ольжича запропонувала колегам з області дві анкети – “Методист: портрет фахівця” та “Анкета професійної автономності”. За результатами соціологічного дослідження зроблено аналіз професії методиста, його особистісних і професійних якостей та навичок. Детально дослідивши відповіді анкети, зроблено висновок, що сучасні умови діяльності бібліотек ставлять дуже багато вимог до особистісних і професійних якостей, компетентності методистів. І хоча праця цих фахівців сьогодні явно недооцінена, проте вони мають постійно дбати про самовдосконалення, підвищення своєї професійної майстерності [5].

Сьогодні, якщо бібліотека хоче бути сучасною та орієнтованою на користувача, вона повинна звернути увагу на соціальні медіа, використовувати їх як унікальний майданчик для висловлення креативних думок і нескінченний простір для творчості. Нові можливості віртуального комунікаційного середовища спонукають бібліотеки до активізації своєї діяльності у напрямку створення власних інформаційних продуктів за допомогою технології Веб 2.0. Одним з її головних принципів є орієнтація на користувачів та їхнє включення в удосконалення бібліотечних продуктів і послуг. Двосторонність інформаційних потоків (від бібліотеки до користувача та від користувача до бібліотеки) дає змогу бібліотечним сервісам бути чутливими до змін потреб користувачів, постійно еволюціонувати та покращуватися відповідно до поточних потреб останніх.

Блоги, форуми, мережеві спільноти, вікі, соціальні закладки є ефективним засобом об'єднання та спілкування аудиторії, розвитку персоніфікованого доступу до бібліотечних електронних ресурсів. Узагальненим критерієм рейтингу, соціального статусу бібліотек у віртуальному середовищі є рівень залучення користувачів сайтів, блогів

тощо до їхнього функціонування, який виражається не тільки в кількісних показниках відвідувачів, а й в їхніх оцінках, судженнях, коментарях [14].

Блог (англ. blog, від web log, мережевий журнал чи щоденник подій) – це веб-сайт, головний зміст якого – записи, зображення чи мультимедіа, що регулярно додаються. Для блогів характерні короткі записи тимчасової значущості. Таке тлумачення поняття дає Вікіпедія.

Характеристиками блогу є: відкритість для читання; можливість читачам залишати до записів (постів) свої коментарі; персоніфікованість (блог має автора або авторів, якщо це груповий блог, і існує в контексті особи автора); соціальна спрямованість (блог — інструмент спілкування з широким колом знайомих, друзів, клієнтів тощо, з можливістю отримати зворотний зв'язок). Відмінність блогу від звичайного веб-сайту в тому, що він постійно змінюється в часі — читач бачить першими найновіші пости, у той час як вміст

сайту більш “сталий”. Сукупність різних думок, викладених у коментарях до окремого посту, дає змогу сформулювати нове бачення новини, ідеї, події, проблеми, творчо її переосмислити. Людей, котрі підтримують блоги в актуальному стані, називають блогерами, а сукупність всіх блогів Інтернету — блогосферою.

Ведення бібліотечного блогу – серйозна робота, що вимагає людських ресурсів, професіоналізму, постійної готовності до відкритого діалогу. Саме блог, ефективний і простий у користуванні, дозволяє зручними та швидкими каналами передачі інформації просувати послуги закладу, читання і книги. За його допомогою можна залучити нових потенційних користувачів, удосконалити професійну комунікацію бібліотекарів, налагодити соціальне партнерство, взаємодіяти з партнерами та користувачами. Тобто це маркетинговий (рекламний) інструмент бібліотеки,

незамінний для зв'язків із громадськістю (PR) [13].

Важливим технічним елементом у веденні блогу є проставляння хештегів(ключові слова) в кінці публікованого матеріалу. Завдяки хештегам інформація, яка розміщена на блогах, швидко відображається у пошукових системах. А це дозволяє інформувати ще більшу кількість користувачів.

Розвитку бібліотечного блогінгу в Україні сприяла діяльність професійної громадської організації – Української бібліотечної асоціації (УБА), проекту Бібліоміст у рамках ініціативи “Глобальні бібліотеки Фонду Білла і Мелінди Гейтс”. І, починаючи з 2010 р., сталося масове “народження” українських бібліотечних блогів. Аби вдало просувати блогерський рух професійна спільнота розпочала проводити відповідні конкурси. Перший такий конкурс серед бібліотек відбувся в Україні у 2011 році та проходив під гаслом “Якщо читач не йде до бібліотеки – бібліотека йде до читача!” [13].

Моніторинг інформаційного простору Інтернету показав, що станом на 01.07.2016 кількість бібліотечних блогів книгозбірень становила 1056 (і ця цифра не остаточна), 30 % з яких представляють у Мережі діяльність сільських книгозбірень.

Блогерська субкультура передбачає повну взаємну підтримку, а отже, реєстр допомагатиме не лише рекламувати маловідомі блоги, а й створюватиме цілісну картину бібліотечної блогосфери в Україні. Так, 186 позицій налічує список українських блогів, який представлено на сайті “Бібліомоста”. УБА створила та забезпечує успішне функціонування таких авторитетних ресурсів: блогу з адвокатури, “Доступ громадян до офіційної інформації: роль бібліотек”, блогу Молодіжної секції УБА, онлайн-майданчик “Електронна книга у бібліотеці”, “Бібліотечний автобан”, блогів членів Президії УБА – “Авторське право в бібліотеках”, архів блогу “Творчість та інновації в українських бібліотеках” (архів) [13].

Звичайно, що ведення блогу – це додаткове навантаження на методиста. Адже кожен допис вимагає часу на осмислення, на підготовку гаджетів, відстеження та реагування на коментарі. До того ж будь-який блогер прагне, щоб його дописи читало якомога більше відвідувачів. А це потребує додаткової роботи з просування матеріалів блогу в соціальних мережах, зокрема у Facebook. Тоді чому доцільно займатися цією роботою?

По-перше, блог допомагає оперативно донести до колег певні рекомендації, обговорити аспекти діяльності й проблеми, продемонструвати нове та краще, обмінятися матеріалами і корисними посиланнями. На жаль, бібліотеки часто працюють “на себе”, нехтуючи найважливішим принципом менеджменту якості – “орієнтація на користувача”. Тому матеріал для блогу потрібно підбирати з урахуванням цього принципу, дбаючи про взаємодію з партнерами, підвищення іміджу бібліотеки на інформаційному ринку і т. ін.

По-друге, блог допомагає знайти багато друзів та однодумців за тисячі кілометрів. Вихід із професійної й географічної ізоляваності вдалося знайти передусім у блогосфері.

По-третє, вести блог – це цікаво. Потреба в донесенні інформації в різних її формах спонукала до поступового оволодіння різними налаштуваннями, віджетами – гаджетами та іншими премудростями блогу. А далі виникає необхідність в освоєнні інших сервісів Інтернету – SlideShare, You Tube, Calameo тощо. Адже у блозі можна розмістити не лише текст та фотографії, а й електронну презентацію, відеоролик і навіть цілу брошуру. Для навчання можна використовувати відеоуроки, що їх пропонує Інтернет.

Четвертою причиною доцільності ведення блогу є те, що його матеріали завжди стануть у пригоді, коли, наприклад, виникне потреба у терміновій підготовці

публічного виступу. Його успіх, зацікавленість аудиторії забезпечить демонстрація візуальних матеріалів: фотографій, відеофільмів, презентацій.

З-поміж усіх українських бібліотечних блогів (а їх кількість стрімко зростає) саме таких, які ведуть методисти, небагато. Це, зокрема, блог науково-методичного відділу Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка “Методист библиотеки” (рос. мовою; methodist-biblioteki.blogspot.com), блог науково-методичного відділу Чернігівської ОУНБ ім. В. Г. Короленка “Третій поверх” (<http://3poverh.blogspot.com>) [11].

Як зробити так, щоб про бібліотеку говорили у ЗМІ, щоб журналісти самі шукали працівників бібліотеки і просили про інтерв'ю? Своім досвідом у сфері піару ділитися та надає поради керівник Кіровоградського піар-офісу І. Хоменко.

Піар-офіс Кіровоградської міської централізованої бібліотечної системи розпочав свою роботу в 2014 р., взявши участь у проєкті “Бібліомосту”. Піар-офіс продовжує працювати й зараз.

Ось поради для тих, хто збирається працювати у сфері бібліотечного піару.

Перший крок. Розпочинати роботу потрібно з добору якісної команди. Для цього потрібно згуртувати творчих, активних, комунікабельних людей, налаштованих на роботу, з позитивним настроєм, завжди готових допомогти одне одному.

Другий крок. Коли є команда, потрібне навчання. Не викликає сумніву, що дописи, які пишуть бібліотекарі для ЗМІ, повинні вирости в професійні прес-релізи і повноцінні статті. Коли бібліотекар готує інформацію, наприклад у газету, він іноді не замислюється над тим, а чому саме читач повинен це прочитати? Яка головна ідея статті, надзвичайна думка, творчий задум? Чи цікаво це читачеві? Часом пишуть

просто як для звіту: нецікаво, сухо, незворушливо. Саме тому для бібліотекарів системи, всіх, хто цікавиться рекламою бібліотек у ЗМІ, проводився семінар-практикум “Медіа та інформаційна грамотність” з основ та головних принципів піару в Кіровоградській ЦМБ. Детально про написання прес-релізів можна прочитати у статті за посиланням: <http://bibliopovichok.livejournal.com/14047.html>.

З хорошим прес-релізом можна сміливо звертатися до будь-якого видання, навіть не знаючи журналістів особисто. Професіоналізм цінують усюди. Якщо ви говорите чи пишете журналістам зрозуміло, фахово, – результат буде обов’язково і потрібний матеріал опублікують у ЗМІ. А це значить, що інформацію про бібліотеку почує, побачить чи прочитає величезна аудиторія.

Піар-офіс Кіровоградської МЦБС у 2015 році провів низку креатив-лабораторій “Тонке мистецтво бібліотечної журналістики”. Бібліотекарі навчалися за кількома напрямками і дізнавалися, як правильно писати новини про бібліотеки, яким повинно бути якісне фото (секрети правильного фотографування), вчилися техніки спілкування із журналістами та відкривали для себе секрети написання прес-релізу.

Третій крок – планування роботи. План допомагає виконати роботу якісно: вчасно підготувати захід, повідомити про нього прес-анонсом у ЗМІ, написати й надіслати статтю в редакцію, якщо журналісти вас оминули своєю увагою. Взагалі, якщо кореспонденти не відвідують захід на ваше запрошення, то це ще не кінець світу! Вам достатньо зробити якісні фотографії, відео, підготувати повноцінну статтю на основі заздалегідь написаного прес-анонсу і відправити до редакції ЗМІ. Повірте, це також спрацює!

Четвертий крок. Необхідно створити базу контактів із журналістами. Вся можлива інформація (особисті електронні адреси, адреси редакцій, телефони) завжди повинна бути під

рукою. При листуванні не забувайте вказувати свої контакти, особливо мобільний телефон.

У своїх контактах, що автоматично прикріплюються до вихідних листів в електронній пошті, потрібно додавати також посилання на сайти та блоги ваших бібліотек. Так у блозі “Бібліодиванчик”, що повністю присвячений роботі піар-офісу (<http://bibliodivanchik.blogspot.com/>), розміщується вичерпна інформація про публікації у ЗМІ, рекламу заходів. До речі, блог може стати для журналістів тим джерелом інформації, з якого вони дізнаватимуться про бібліотеку. Вони самі вас знаходитимуть і проситимуть про інтерв'ю.

Потрібно правильно вибрати для себе адресу робочої електронної пошти, адже вона наводитиметься у вхідних листах редакцій. Важливо не просто надсилати свої статті та фото, а й обов'язково супроводжувати їх листом. Привітайтеся, попросіть про співпрацю, якщо ви пишете вперше. Подякуйте за опубліковані матеріали, якщо контакти вже налагоджено. Можливо, це банальні речі, але про них слід пам'ятати (часто надіслані без коментарів матеріали потрапляють у кошик). Для кожної редакції потрібно готувати окремий матеріал – про одне і те саме, але різними словами, образами, з різними заголовками та фото [4].

Варто згадати і про роль популярних соціальних мереж. Вони – важлива база не лише для реклами бібліотек, а й для встановлення контактів із представниками ЗМІ.

Підвищення кваліфікації в бібліотеці – окремий, дуже відповідальний напрям її діяльності, бо функціонування бібліотеки безпосередньо залежить від професійного рівня та особистих якостей її працівників. Більшість співробітників бібліотек ВНЗ – це люди, віддані бібліотечній справі, незаперечні професіонали, які сприяють розвитку бібліотеки та перетворенню її на сучасний інформаційно-культурний центр. Саме від рівня ерудиції, готовності до експерименту та

здатності до імпровізації конкретного працівника чи колективу найбільше залежить очікуваний ефект нововведення.

На даний час головними завданнями науково-методичного відділу бібліотеки вищого навчального закладу є формування бібліотекаря як спеціаліста, підвищення й розвиток творчої ініціативи фахівців та бібліотечної культури, диференційована методична допомога працівникам бібліотеки з урахуванням рівня їх професійної підготовки, формування позитивного іміджу бібліотеки вищого навчального закладу. Тому так важливо організувати роботу з підвищення кваліфікації бібліотечних працівників, щоб кожен з них мав можливість самореалізації.

Для цього необхідно ретельно розробляти і реалізовувати програми безперервної бібліотечної освіти, яка б допомогла розвивати компетенцію і творчий потенціал бібліотекарів, розвивати і застосовувати проекти нового покоління.

Через відсутність централізованого процесу підвищення кваліфікації бібліотечних працівників вищих навчальних закладів бібліотеки обирають шлях самостійного навчання спеціалістів методом організації теоретичних та практичних занять, тренінгів та консультацій

Визнання фахівців отримали ті заняття, які включають активні, креативні форми навчання: семінари, вебінари, школи новацій та професійної майстерності, творчі лабораторії, дні професійного спілкування, стендові презентації, конкурси.

Семінари дають можливість використати різноманітні цікаві і активні форми навчання: ділові ігри й тренінги та ін. Вони дозволяють учасникам спілкуватися у вільній манері, знаходити оптимальні рішення проблем, що виникають, і складних ситуацій, не залишатися в ролі спостерігача, а активно включатися в процес обговорення.

Перед семінаром доцільно за допомогою анкети або експрес-опитування дізнатись про труднощі працівників бібліотек в обслуговуванні читачів, у проведенні масових заходів тощо. Моніторинг відповідей в анкетах сприятиме тому, що на семінарі будуть поставлені актуальні питання, небайдужі бібліотекарям відповідного регіону.

Корисно буде провести для працівників бібліотек семінар-практикум “Практичний фандрейзинг для бібліотек”. Мета його – показати бібліотекарям, як можна використати теоретичні знання і свій особистий досвід при різних формах роботи з потенційними благодійниками [2].

Цікавим є досвід діяльності Маріупольської центральної бібліотеки ім. В.Г. Короленка у напрямі підвищення кваліфікації бібліотечних кадрів. Під час проведення семінару “Інноваційні процеси в сучасній бібліотеці: організація, структура, ресурси” бібліотекарі обговорювали питання, якою повинна бути сучасна бібліотека, в якому напрямку розвиватися і як використовувати в своїй діяльності інноваційні технології. Серед найбільш важливих питань семінару - “Бібліотека в медіа просторі”. Сучасні користувачі бібліотеки — люди нового покоління, і бібліотека повинна зростати разом із ними, розмовляти їх мовою. Тому сьогодні розвиток бібліотек необхідно пов'язувати з використанням технології Web 2.0, просуванням бібліотек і їх послуг за допомогою соціальних медіа, бібліотечних сайтів та блогів. Привернув увагу учасників семінару і досвід впровадження інноваційних проектів “Піар-офіс в сучасній бібліотеці” і “Бібліотека на долоні”. Успішна реалізація останнього проекту довела, як можна використовувати в роботі бібліотек QR-коди. Можливості використання цієї технології безмежні й дуже популярні.

Багато інновацій впроваджується в організацію масової роботи книгозбірень, зокрема проводяться акції “Підвішені книги”, “Жива книга”, квест-ігри “Бібліоквест”,

екскурсії бібліотекою, віртуальні подорожі музеями світу, створюються буктрейлери, відкриваються бібліокафе [6].

Вебінари – це заходи, подібні до звичайних семінарів. Тут так само передбачено послідовні доповіді, показ презентацій, запитання й відповіді тощо. Проте все це відбувається в режимі реального часу або, як нині кажуть, в режимі он-лайн, через Інтернет. Кожен учасник перебуває біля свого комп'ютера чи все, що відбувається на вебінарі, проектується для певної групи учасників на великому екрані. І все це, зрозуміло, не залежить від географії й місцезнаходження тих, що вирішили цілеспрямовано поспілкуватися. Відмінність вебінару від відео-конференції полягає в тому, що з'являється можливість перетворення доволі великої кількості глядачів у реальних співрозмовників. При цьому необхідно лише встановити мікрофон, або ще краще – веб-камери. Отже, проведення вебінарів дає можливість брати участь у багатосторонніх відео- й аудіоконференціях; завантажувати і переглядати презентації та відеоматеріали; спілкуватись у чаті; демонструвати учасникам екран комп'ютера ведучого [9].

З початку 2015 року бібліотекарі Молодіжної секції Української бібліотечної асоціації (МС УБА) організували та провели 5 навчальних семінарів для всіх членів УБА за темами: “Як залучити волонтерів до роботи в бібліотеці”, “АРТ-терапія в бібліотеці”, “Come Write in! (Приходь та пиши)”, Програма “Активні Громадяни” від Британської ради та “Модні ідеї для хорошого настрою”. Записи минулих вебінарів можна переглянути на каналі в Youtube — <http://bit.ly/1sPTsEf> [1].

Школа молодого бібліотекаря поступово трансформується в нову форму – школу профмайстерності, школи передового досвіду, в творчі лабораторії на базі найбільш досконалих бібліотек. В школах профмайстерності працюють бібліокласи “Досягнення майстерності”.

З метою вивчення нової літератури серед молодих бібліотекарів можна організовувати атестації на знання нових книг і періодичних видань. Це дозволяє зробити наочну і масову популяризацію книги більш ефективною і видовищною. Після таких атестацій більш досконаліми стають презентації книг.

Творчі лабораторії. Теоретичні консультації на творчій лабораторії повинні супроводжуватися трансляцією цікавих практичних доробків. Під час творчої лабораторії повинна відбутись цікава жвава розмова, обмін думками, досвідом завідувачів бібліотеками регіону. Лабораторія ініціює зв'язок з місцевими ЗМІ, обмін досвідом, ексклюзивні зустрічі з цікавими людьми. На творчих лабораторіях не просто розглядається якась актуальна тема, але й демонструється особистий підхід конкретного спеціаліста до проблеми, його досвід. Приклади тематики творчих лабораторій: “Робота бібліотекаря: досвід, пошук, проблеми”, “Як вдосконалити себе?”, “Застосування нових технологій в практиці роботи бібліотеки”, “День професійного спілкування” та інші [2].

Стендові презентації – це своєрідна форма бібліотечної реклами, яка являє собою комбінацію ілюстрованих і текстових матеріалів. Вона навчає бібліотекарів у лаконічній формі давати максимум інформації. Бібліотеки використовуючи різні види графіки, діаграми, таблиці, фото і відеоматеріали, домагаються максимально-привабливого зорового образу своєї бібліотеки. В оформленні стендів важлива роль належить художньому оформленню, тут важливі колір, шрифт, гра об'ємом і ін.

На стендовій презентації до Всеукраїнського дня бібліотек можна розмістити друковану продукцію, фотоальбоми, картини, театральні костюми, ляльки, вироби декоративно-ужиткового мистецтва, подаровані бібліотеці читачами тощо.

На сьогоднішній день все частіше з'являються нові,

модернізовані форми підвищення кваліфікації, що враховуючи зміни в суспільстві, теж удосконалюються. Розглянемо найбільш цікаві форми і методи, які можуть використовувати в своїй роботі методисти [12].

Інтерактивні форми:

Тренінг – це навчання, яке базується на досвіді людини, розвиває здібності особистості до пошуку, нових знань, творчості, допомагає здійснити інтелектуальний прорив, формує новий світогляд. Для бібліотечних фахівців можна запропонувати наступну тематику тренінгів: “Бібліотечне спілкування – нові можливості”, “Діалог з читачем – психологія спілкування”, “Інноваційний пошук – основа розвитку бібліотек”, “Новітні технології в обслуговуванні читачів”, “Як підготувати успішний проект”, “Інтернет ланка, яка поєднує бібліотеки регіону” тощо.

Під час проведення тренінгів, семінарів також використовують різні малі інтерактивні форми навчання, що дають змогу підвищити рівень засвоєння нового матеріалу. Такі, як наприклад:

Мозковий штурм – це вільна форма дискусії. Його головна функція – забезпечення генерації ідей.

Рольова гра – це моделювання ситуації, де учасникам пропонується виконати роль певної людини у знайомих для них обставинах чи ситуаціях. Вони слугують свого роду дзеркалом для учасників і дають їм можливість побачити себе такими, якими їх бачать інші. Це стимулює людей аналізувати власну поведінку, формує навички оцінки позицій і потреб інших людей.

Кероване обговорення. Під час проведення тренінгових вправ варто стимулювати колективне обговорення проблем за умови повної свободи вислову своєї думки. До необхідної відповіді тренер підводить шляхом чітких запитань, на які бажано давати короткі відповіді.

Робота в малих групах Для виконання цих вправ дуже часто використовується варіант об'єднання присутніх в малі групи (3-4 чол. і робота у парах). Це дає можливість за короткий час усім присутнім висловити свою думку. Досвід і напрацювання малих груп потім будуть обговорюватися у загальному колі.

Міні лекції дають можливість подати нову інформацію, яка буде необхідна присутнім. Дана форма закінчується колективним обговоренням або вправою, під час якої на практиці використовується викладена інформація. Бажано, щоб після закінчення міні-лекції інформація була роздана учасникам у вигляді друкованого тексту.

Коло. Під час знайомства, або у випадку, коли необхідно почути відповіді усіх присутніх, допомогти всім стисло висловити свою позицію, використовують техніку – коло. При цьому хтось з присутніх добровільно починає, а далі на запитання відповідає група.

Майстер-класи (передача теоретичних і практичних знань). Ідея майстер-класу полягає в тому, що визнаний майстер демонструє свої унікальні прийоми роботи широкому колу підготовлених спеціалістів. Адже майстер-клас – це форма підвищення кваліфікації і особливий методичний захід. Перенесення ідеї майстер-класу у практику спілкування бібліотекарів дуже актуальне. Тут відбувається обмін ідеями, технологіями, прийомами роботи.

Ситуаційне проблемне навчання. Використовуються методи: ділові та інноваційні ігри, тренінги, аналіз конкретних ситуацій бібліотечної практики, які значною мірою сприяють розвитку творчої ініціативи бібліотечних працівників, їх активної участі в обговоренні питань, включених до плану занять.

Особливо корисні в цьому відношенні ділові ігри, які є однією з найефективніших форм перепідготовки і підвищення кваліфікації бібліотечних кадрів. Так, в річній

програмі школи професійної майстерності можна передбачити ділові ігри за теми: “Проблеми міжособового спілкування бібліотекаря з читачем”, “Бібліотекар очима читача”, “Як вдосконалити себе?”, “Чи вмієте Ви спілкуватись?” тощо.

Кейс-стаді (*Case study*) — метод, при якому, як і в діловій грі, за основу береться реальна або вигадана ситуація. Різниця в тому, що учасники вивчають проблемну ситуацію з метою її діагностики (кейса).

Конкурси фахової майстерності.

Мета Конкурсів полягає у:

- підвищенні престижу бібліотек у суспільстві, ролі бібліотек у соціокультурному та інформаційному просторі;
- стимулюванні творчої ініціативи бібліотек у підвищенні якості бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів на умовах оперативності, доступності, комфортності;
- визначенні кращих інновацій, що сприяють ефективній роботі книгозбірні.

Форми і назви конкурсів різноманітні: “Бібліопані”, “Найкращий бібліотекар року”, “Бібліопошук”, “Бібліотека року”, “Кращий за фахом і покликанням” та ін.

Цікавим є конкурс “Книгозбірні у плінні часу”, який передбачає збір і публікацію матеріалів про історію бібліотек.

Щороку, починаючи з 2007 року, в Харківському зональному методичному об'єднанні бібліотек вишів III-IV рівнів акредитації проходить професійний конкурс “Бібліотекар року”. Мета конкурсу - розвиток професійного і творчого потенціалу бібліотекарів, збереження бібліотечних традицій і підтримка інноваційних напрямків у бібліотечній справі; активізація науково-дослідницької роботи, заохочення ініціативних, талановитих фахівців, які внесли значний вклад у розвиток бібліотеки. Протягом року бібліотеки ВНЗ об'єднання висувують кандидатів на участь в конкурсі.

Переможець нагороджується Почесним дипломом, грошовою премією та пам'ятним подарунком – статуеткою мудрої сови.

Інформація про терміни та результати цього конкурсу представлена на веб-сайті ЦНБ ХНУ імені В. Н. Каразіна (<http://www-library.univer.kharkov.ua>), на сторінці “Бібліотеки вищих навчальних закладів” [7].

В “Положення про конкурс “Бібліотекар року” включено номінації: “За кращий бібліографічний покажчик”, “За створення власних електронних інформаційних ресурсів”, “За краще видання”, “За кращу публікацію”, “За краще масовий захід, виставку” та інші. [7].

Цікаво працює Молодіжна секція Української бібліотечної асоціації (МС УБА), яка ось уже три роки поспіль радує українську бібліотечну громаду новими впровадженнями та проектами для молодих бібліотекарів, які спрямовані на покращення іміджу, на навчання. Щорічний конкурс “Творчий злет: молодий бібліотекар року” у 2014 році проходив в оновленому форматі. До участі в Конкурсі необхідно було заповнити анкету та створити відеоролик, який демонструє основні види діяльності молодого бібліотекаря, показує його професійний досвід, підготовку і впровадження власних проектів у межах бібліотеки чи галузі загалом, участь у роботі УБА та МС УБА [1].

У напрямі обміну досвідом з міжнародними колегами МС УБА провели онлайн-зустріч з бібліотечною Польщею.

На початку 2016 року МС УБА запровадила нову послугу “Дайджест грантових можливостей для МС УБА”, яка дає можливість оперативної дізнатися про нові проекти та гранти, цільовою аудиторією яких є молодь, молоді бібліотекарі та члени громадських організацій.

Підготовлено рекомендації до святкування Дня Валентина у бібліотеках України, ведеться блог “Бібліотечний автобан”, наповнюється інформацією сайт “Читай! Формат не має значення!”, створено власний

інформаційний портал (<http://molod.ula.org.ua>), який наповнюється не тільки новинною інформацією про діяльність, але й вміщує навчальні матеріали та публікації, які будуть корисні в роботі кожного бібліотекаря [1].

Таким чином, подальший розвиток науково-методичної діяльності бібліотек ВНЗ, співпраця для постійного обміну досвідом в цьому напрямі, удосконалення організації методичної роботи щодо подальшого впровадження інноваційних технологій у практичну діяльність може оптимізувати роботу вишівських бібліотек та якість освітніх послуг.

Використані джерела

1. Бояринова, О. Молодіжна секція Української бібліотечної асоціації: закріплюємо репутацію [Текст] / О. Бояринова // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. - 2016. - №1. - С.48-50.
2. Дзуровчик, О. М. Традиції та інновації в методичній роботі, ефективність їх практичного поєднання / О. М. Дзуровчик // Соціальні інновації в бібліотеках: методичний аспект : матеріали обл. семінару-тренінгу, 22-23 жовт. 2008 р. Вип. 7. – Режим доступу: http://refs.in.ua/zakarpatseka-oblasna-universalena-naukova-biblioteka-naukovo-m.html?page=2__. – Назва з екрана.
3. Камлик, І. Удосконалення організації методичної роботи вузівської бібліотеки [Текст] / І. Камлик // Бібліотеки і чуспільство; рух у часі та просторі: наук.прак. Інтернет-конф., Харків, НБ ХНМУ, 5-12 жовт. 2015 р. - Режим доступу: - Назва з екрана.
4. Ковальчук, Ю. Піар-офіси сучасних бібліотек України [Текст] / Ю. Ковальчук, І. Хоменко // Бібліотечна планета. - 2015. - №3. - С.19-21.
5. Козаченко, Г. Методист: професія чи покликання?

- [Текст] : за результатами соціологічного дослідження / Г. Козаченко // Бібліотечна планета. - 2015. - №2. - С.33-37.
6. Кудінова, Н. Інноваційні процеси в сучасній бібліотеці [Text] / Н. Кудінова // Бібліотечний форум України. - 2014. - № 3. - . 32-33.
7. Лазаренко, Н. Конкурс “Библиотекарь года” [Текст] / Н. Лазаренко // Бібліотечний форум України. - 2013. - №3. - С.18-20.
8. Лебедюк, О. Науково-методична діяльність бібліотеки вищого навчального закладу: пріоритетні напрямки та інновації (з досвіду роботи науково-методичного відділу бібліотеки КП ДВНЗ “Криворізький національний університет”) / О. Лебедюк // Вісник Львівського університету. Серія : Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології. - 2014. - Вип. 9. - С. 216–220. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlukbit_2014_9_25.
9. Людвік, Н. Вебінар як нова форма професійного спілкування [Текст] / Н. Людвік // Бібліотечна планета. - 2012. - №1. - С.19-22
10. Новікова, Т. Методична робота на допомогу реалізації ефективної стратегії управління змінами в бібліотеках ВНЗ [Текст] / Т. Новікова, Л. Лупіка // Бібліотечний форум України. - 2014. - №3. - С.34-37.
11. Романюк, О. Блог методиста як інструмент для професійного розвитку бібліотекарів та впровадження бібліотечних інновацій [Text] / О. Романюк // Бібліотечна планета. - 2012. - № 2. - С. 18-20.
12. Сучасне бачення методичної діяльності: характеристика сучасного методиста: метод. реком. / Упр. Культури, національностей та релігій Хмельниц. Облдержадмін.; Хмельниц. ОУНБ ім. М.Островського. – Хмельницький, 2012. – 20 с.
13. Талалаєвська, М. Блоги публічних бібліотек України [Text] /М. Талалаєвська // Бібліотечна планета. - 2016. - № 3. -

С. 19-23.

14. Трачук Л. Веб-технології в технологічному процесі обслуговування користувачів бібліотек / Л. Трачук //Вісник Книжкової палати - 2016. - № 2. - С. 23-25

Фоміних В.В.,
завідувач відділу
комплектування та наукової обробки документів
НБ ХНУ

Досвід комплектування фондів на сторінках фахових видань України

Зміна вимог до діяльності сучасної бібліотеки, головним завданням яких є інформаційне забезпечення навчально-виховного та наукового процесів, безумовно, позначилася і на процесі комплектування. Розвиток сучасних інформаційних технологій, їх активне впровадження вносить зміни у вимоги до форм і методів представлення інформації, що, в свою чергу, впливає на політику комплектування, в якій мають бути враховані всі види носіїв інформації, методи їх придбання, опрацювання, зберігання і забезпечення доступу до них. На сьогоднішній день бібліотечне обслуговування не може бути обмежене фондом друкованих видань, оскільки нові інформаційні технології значно розширюють доступ до джерел інформації і скорочують терміни її надання користувачам.

Мета статті - дослідити публікації з питань формування інформаційних ресурсів у бібліотеках України за останні п'ять років (2012-2016).

Отже, розглянемо публікації, вміщені на сторінках українських фахових видань “Бібліотечний форум України”, “Бібліотечна планета”, “Вісник Книжкової палати”. При детальному знайомстві з фаховими виданнями впливає

висновок, що питанню комплектування фондів бібліотек завжди приділяється багато уваги на сторінках періодичних видань. Чітко виокремлюються основні джерела поповнення бібліотечного фонду:

- видавництва та книготоргові організації,
- видавничі центри університетів,
- дарчі видання, передані установами, організаціями, фізичними особами,
- книги, прийняті на заміну загублених читачами,
- книгообмін між бібліотеками України,
- передплата періодичних видань.

Інформаційне забезпечення навчального та наукового процесів ВНЗ — головна мета діяльності сучасної наукової бібліотеки, що передбачає повне та оперативне задоволення інформаційних потреб користувачів. Впровадження інноваційних технологій змінює форми та методи інформаційно-бібліографічної роботи, яка, зі свого боку, спирається на використання нових джерел інформації, впровадження сучасних послуг тощо. Університетська бібліотека є інформаційною основою науково-освітнього процесу, тією творчою лабораторією, від ресурсів та послуг якої залежить багато в чому якість та зміст навчання та наукових досліджень [12, с. 70].

З огляду на виклики часу, бібліотеки світу, в тому числі України, дедалі більше орієнтуються на поповнення фонду електронними, а не паперовими документами. Використовуючи новітні технології, книгозбірні намагаються забезпечити інформаційні потреби користувачів повною мірою. Наразі бібліотеки світу працюють з колекцією друкованих видань та електронними ресурсами (е-книгами, е-бібліотеками, е-журналами, базами даних тощо). Це складний і надзвичайно важливий період, “особливо для університетських бібліотек, що покликані забезпечити науковою інформацією всю академічну спільноту, організувати відпо-

відний кваліфікований оперативний сервіс доступу до електронних ресурсів для своїх користувачів у межах не лише бібліотеки, а й усього університетського містечка” [14, с. 16].

Інформаційне забезпечення комплектування документно-інформаційними ресурсами бібліотеки — це бібліотечне та інформологічне поняття, яке вказує на сукупність форм документів, нормативної бази та реалізованих рішень щодо обсягу, розміщення та форм організації інформації, що сприяє створенню та постійному оновленню бібліотечного фонду документно-інформаційними ресурсами, які відповідають завданням бібліотеки та інтересам абонентів.

У процесі комплектування бібліотека ВНЗ має формувати фонд електронних документів сучасною науковою та навчальною літературою, в якій висвітлюються найактуальніші проблеми суспільства, науки тощо, а також забезпечувати інформаційну підтримку наукових розробок і досліджень. Основними вимогами добору документів до електронного фонду є їхня наукова й інформаційна цінність, актуальність [9, с.27].

Автори публікацій роблять висновок, що інноваційні підходи до комплектування документно-інформаційними ресурсами сучасних наукових бібліотек ВНЗ залежать від інформаційних потреб суспільства загалом та користувачів книгозбірні зокрема. До особливостей інформаційного забезпечення комплектування документно-інформаційними ресурсами НБ НаУКМА (наприклад) належать: розвиток традиційного процесу комплектування фондів бібліотеки з використанням комп'ютерно-комунікаційної техніки; створення електронної бібліотеки, що дозволяє акумулювати, зберігати та ефективно використовувати цифрові документи, а також отримувати їх завдяки глобальним мережам передачі даних.

Зміни, що відбулися у соціально-економічному і

політичному житті України за останні десятиліття, внесли суттєві корективи в діяльність Національної парламентської бібліотеки України. Особливо це позначилося на комплектуванні її фонду документами іноземними мовами. Проблем, які виникли на сучасному етапі торкається Н. Кот (зав. відділу НПБУ) у статті “Деякі аспекти комплектування фонду документів іноземними мовами НПБУ”. Це недостатність і нестабільність фінансування, в тому числі і на придбання книг для обміну, подорожчання друкованої продукції, підвищення тарифів на транспортні та поштові послуги. Однією з проблем є зникнення традиційних джерел комплектування – закупівля періодичних видань за валютні асигнування, через спеціалізовані магазини “Іноземна книга” та за тематичними планами видавництв. Виникли значні проблеми з міжнародним книгообміном. Через брак коштів, бібліотека змушена пропонувати партнерам по МКО дешеві видання. Це, у свою чергу, спричиняє зниження кількості та якості видань, що надходять від них. Неможливо вирішити цю проблему й за допомогою відбору документів у фонді бібліотеки, адже в ньому практично відсутні зайві примірники книг, які можна було б запропонувати на обмін.

Загалом скорочення, а то й припинення книгообмінуна сьогодні є характерною тенденцією для зарубіжних країн, що негативно позначається на задоволенні запитів читачів [4, с.12].

Пошук альтернативних джерел комплектування спонукає працівників бібліотек поживлявати роботу з громадськістю, товариствами національних меншин в Україні, міжнародними організаціями та зарубіжними представництвами в Україні. До прикладу, НПБУ неодноразово отримувала як подарунок цінні видання від посольств Швейцарії, Франції, Греції, Німеччини, Японії та інших країн. Бібліотека, з огляду на вимоги часу, повинна оптимально використовувати всі шляхи і можливості для

поповнення своїх фондів новими виданнями.

Бібліотеки України, як і бібліотеки інших країн світу накопичують, зберігають і розповсюджують знання. Їх роль у процесі інформатизації суспільства — основна. Але для виконання головних завдань бібліотеки мають володіти не тільки відповідними ресурсами, а й технологією доставки документів на базі сучасних засобів телекомунікацій. Бібліотечний фонд виступає основним матеріальним та інформаційним ресурсом, базисом роботи, сутність та потенціал якого розкриваються безпосередньо при виконанні основних функцій. Якість і обсяг діяльності бібліотеки значною мірою залежать від комплектування фонду. Як вхідна підсистема формування бібліотечного фонду, ця ланка визначає всю бібліотечну роботу. Головним напрямом є подолання дефіциту інформації, покращення інформаційного обслуговування користувачів на підґрунті поєднання традиційних і електронних джерел інформації.

Комплектування бібліотечного фонду — важливий і складний процес, який потребує наукового підходу. Його основа — моніторинг та аналіз інформаційних потреб користувачів (як задоволених так і незадоволених), стану та функціонування бібліотечного фонду, що дає змогу не тільки керувати ним, а й коригувати, приводячи до оптимального стану.

Основними процесами при комплектуванні є:

- аналіз документного потоку;
- виявлення й обґрунтування відбору необхідних документів;
- оформлення замовлень на документи та контроль за їх виконанням.

Певна кількість літератури постійно передається до бібліотеки як дарунок від установ та окремих осіб. Умови нестабільності, в яких змушені працювати комплектатори, надали цьому джерелу вагомого значення. Такі внески суттєво поповнюють фонди бібліотеки не тільки дублетними,

а й першими примірниками. Нерідко бібліотеки отримують в дарунок цінні та рідкісні видання [11, с.1]

Фахівці вважають, що сучасні технології, Інтернет дають нові можливості усім учасникам інформаційного ринку і сприяють виробникам наукової інформації у забезпеченні широкого доступу до наукових джерел.

Крім того, велика увага приділяється поповненню фондів сканованими документами з власних ресурсів, а також розробці баз даних видань, що не мають паперових аналогів. Однак електронні видання не замінюють традиційні друковані, а розширюють можливості роботи користувачів з інформацією. Тому при формуванні фондів завдання комплекатора — зібрати таку сукупність документів як у друкованому, паперовому вигляді, так і на електронних носіях інформації, яка була б достатня для задоволення і розвитку інформаційних потреб користувачів. При цьому потрібно дотримуватися оптимального співвідношення, оскільки немає нормативно-регламентуючих документів, що чітко визначають кількість джерел у фонді та їх відсоткову пропорцію [11, с.3]

Сьогодні основним завданням наукових бібліотек є максимальне забезпечення потреб користувачів у бібліотечно-інформаційних продуктах і послугах. Формування фондів та їхнє перетворення на потужний інформаційно-комунікативний потенціал надасть можливість забезпечити динамічні запити сучасного читача.

Фахівці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського з часів заснування книгозбірні надавали особливого значення питанням ефективного формування бібліотечно-інформаційних ресурсів та створили за багато років досить потужний арсенал документного потоку, який складається з різних джерел комплектування: український обов'язковий безоплатний примірник, український обов'язковий платний примірник від видавництва, купівля,

обмін, передплата, дари установ, дари окремих осіб, міжнародний книгообмін. Такий широкий спектр документного потоку забезпечує не тільки гарантовану кількість надходжень обсягів видань до фондів НБУВ, а й їх різноманітність [2, с. 15].

У Рекомендаціях парламентських слухань, схвалених Постановою Верховної Ради України від 19.11 2013 р., № 695-VII, зазначено: “Від стану вітчизняного книговидання та книгорозповсюдження значною мірою залежить виконання бібліотечними установами країни своїх основних функцій — забезпечення інформаційних, науково-дослідних, освітніх, культурних, інтелектуальних та інших потреб різних вікових груп громадян України”. Однак сьогодні через багаторічне недофінансування бібліотечної галузі, зменшення обсягів видавничої продукції і накладів видань більшість книг, виданих в Україні, стали недоступними для користувачів бібліотек. Недостатнє поповнення бібліотечних фондів зменшує можливості громадян для реалізації їхніх конституційних прав на вільний доступ до інформації. У сучасних умовах нових технологій та видів комунікацій суттєво змінюється наповнення документного потоку не лише за джерелами та кількісними показниками, а й за видами носіїв інформації. Сьогодні “бібліотеки не можуть розвиватися повноцінно та забезпечувати потреби користувачів бібліотек без нової сучасної книжки. Тому проблеми електронного книговидання, створення ресурсів бібліотек за допомогою цифрових баз, формування нової культури електронного читання — це питання, які також мають стояти на порядку денному” [10, с. 34].

Більш ефективне формування документного потоку полягає у плідній співпраці з видавництвами, об'єднаними однією метою — донести книжкову продукцію до читача та підвищенні кваліфікаційного рівня фахівців, відповідальних за формування документного потоку. Генеральний секретар

Міжнародної асоціації видавців Й. Баммель пропонує шлях досягнення успішних результатів: “Працюйте разом: письменники, бібліотекарі, видавці, тому що ви є членами однієї родини, ви дуже багато можете зробити разом для того, щоб підняти культуру читання у своїй країні” [10, с. 27].

Досвідом формування фондів впродовж двох десятиліть діляться директор НБ НЮУ ім. Ярослава Мудрого Н. Пасмор та бібліотекар Д. Немашкалоу статті “Про фонди і не тільки...” (Бібліотечний форум України. - №3. – 2014). Особливу увагу приділено формуванню фонду на сучасному етапі. Наголошено, що крім використання коштів на придбання книг, періодичних видань та баз даних, фонд поповнюється за рахунок книгообміну з бібліотеками України. Популярними стають акції дарування вченими ВНЗ особистих бібліотек, монографій, підручників. Як і по всій Україні на заваді повноцінного комплектування стають економічні складнощі та фінансові негаразди.

Інноваційний аспект діяльності бібліотеки Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого стосується передусім створення електронного фонду на основі оцифрування книжкових видань, формування електронної бібліотеки, створення інституційного репозитарію. Серед найбільш затребуваних інформаційних ресурсів є електронний каталог бібліотеки, який майже стовідсотково охоплює наявний фонд книгозбірні. Електронні версії наукових видань, підручників, монографій, праць вчених університету та інших матеріалів з бібліотечного фонду увійшли до інституційного електронного архіву-репозитарію, який 2013 року отримав власний інтернаціональний стандартний серійний номер і став повноцінним електронним виданням [8, с. 46].

Артем Лямець, мол. науковий співробітник НБУВ розглянув таке важливе джерело комплектування фондів заново створюваної Александрійської бібліотеки, як дари.

Ідея відновлення Александрійської бібліотеки зародилася в Александрійському університеті, який не мав на своїй території солідної книгозбірні для викладачів та студентів. Відродження Александріни розпочалося у 80-х рр. XX ст. 12 країн світу брали участь у відновленні фондів Бібліотеки (Великобританія, Туреччина, Іспанія, Канада, Австралія, Чехія, Італія, Мексика, Китай, Німеччина, Франція, Греція). За кількісними показниками найбільше дарів надійшло з Великобританії – 14 тис. рукописів. На другому місці Туреччина – передано близько 10 тис. книг. На третьому Іспанія – 6337 рукописів, 2000 книг та 2 CD. Найпоширенішим видом матеріалів, що передавалися, є книги та рукописи [5, с. 39]. Завдяки спільним зусиллям світової спільноти, державних органів, бібліотечних установ багатьох країн, міжнародних організацій, окремих добровольців, меценатів, усіх небайдужих до культурних надбань людства вдалося реалізувати проект світового рівня – створити нову Александрійську бібліотеку, новий храм знань, новий храм науки.

Існує кілька джерел отримання електронних ресурсів бібліотеками. Це передплата комерційних повнотекстових баз даних, купівля електронних ресурсів на компакт-дисках і т. п., самостійне створення або збирання електронних ресурсів, інтеграція в бібліотечне обслуговування веб-ресурсів. У процесі формування електронних колекцій основним критерієм виступає ефективність. Адже оцифрування документів проводиться не для накопичення абстрактних показників у вигляді кількості сторінок і видань, не для виконання грантових зобов'язань, а для вирішення нагальних проблем бібліотеки. Серед останніх головними є підвищена експлуатація деяких видів видань, що змушує активно опікуватися питаннями їх фізичного збереження та створення цифрових об'єктів для документів історико-культурного надбання, що уможливорює роботу з цифровими копіями

широкому загалу користувачів. Якщо більшості читачів буде надана цифрова копія видання, а не фізичний примірник, це сприятиме вирішенню як проблем розширення доступу до бібліотечних фондів, так і забезпечення їх фізичного збереження [3, с. 4].

Під час комплектування фондів публічних бібліотек ІФЛА рекомендує враховувати: обсяг і склад бібліотечного фонду, який повинен відповідати інформаційним, освітнім, культурним потребам місцевого населення; темпи оновлення бібліотечного фонду, що є важливішим за його обсяг.

Однією з якісних характеристик фондів бібліотек є обертаність, яка свідчить про активність їхнього використання. Якщо зважати на показник обертаності у 5 разів, який міжнародна спільнота вважає оптимальним для публічних бібліотек, то можна стверджувати, що Україна далека від цих вимог. Згідно з “Керівництвом ІФЛА/ЮНЕСКО з розвитку служби публічних бібліотек”, фонди повинні оновлюватися кожні 10 років і мати 10% документів, виданих за останні два роки (або щорічно 5% нових видань), і 30-40% тих, що вийшли друком за останні 5 років.

Про кризову ситуацію з поточним комплектуванням свідчить те, що на початку нового століття 80% надрукованих в Україні видань взагалі не були представлені у фондах бібліотек. Однією з вагомих причин стала руйнація системи централізованого книгопостачання бібліотек.

Неспроможність бібліотекторів повноцінно виконувати свої основні функції поступово перетворила їх на склади комерційної літератури, де завдання книгопостачання бібліотек поступилося місцем отриманню прибутку. Згодом вони припинили централізовану обробку книг, продаж бібліотечної техніки, вважаючи ці напрями діяльності фінансово збитковими. Тому функцію книгозабезпечення частково взяли на себе національні, обласні, центральні міські бібліотеки. У зв'язку з кризовими явищами у книговидаванні та книгорозповсюдженні, на державному рівні були здійснені

заходи щодо гарантованого забезпечення публічних бібліотек кращими творами вітчизняної та світової художньої літератури, довідковими, науково-популярними виданнями. Одним з них було видання і доставка за пільговими умовами “Української бібліотечної серії”, книги якої відповідають критерію високої якості художнього оформлення та поліграфічного виконання. Поміж тим, оптимальної повноти бібліотечного фонду не вдавалося досягти. Розвиток електронних інформаційних систем значно розширив можливості пошуку і швидкого отримання повнотекстової інформації, що дозволяє бібліотекам відмовитися від повноти комплектування власних фондів. Для того, аби поліпшити ситуацію з комплектуванням фондів публічних бібліотек, надати цьому процесу систематичного характеру, варто налагодити постійний контроль за дотриманням органами місцевої влади нормативно-правових актів щодо виділення для цього коштів, забезпечення публічних бібліотек обов’язковим примірником документів, визначеним мінімумом книг і періодики та ін. Вбачається доцільним переглянути політику фінансування поповнення бібліотечних зібрань з урахуванням змін, зумовлених новими економічними умовами [1, с. 48].

Цікавий досвід формування наукового депозитарного фонду бібліотек ООН, які створені для збереження публікацій підрозділів організації та поширення її ідей серед читачів різних країн та регіонів. Фактично ці установи об’єднують зусилля 185 держав, які прагнуть за посередництва друкованої та електронної продукції сприяти захисту демократичних засад суспільства, дотриманню безпеки та прав людини. Бібліотека ООН, організована в 1946 р., нині забезпечує підтримку систем депозитарних книгозбірень світу. На території України депозитарієм ООН є Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського (НБУВ), яка одержала цей статус у травні 1960 р. Установа також є депозитарієм таких фондів, як ЮНЕСКО (з 1956), Міжнародної організації праці (з 1958), МАГАТЕ (з 1959),

Всесвітньої організації торгівлі (з 1967), Всесвітньої організації охорони здоров'я (з 1970), Міжнародного суду (з 1970), Міжнародної організації цивільної авіації (з 1971) [6, с. 15].

Бібліотека забезпечує доступ до депозитарного фонду для працівників органів державної влади, науковців, викладачів, аспірантів, студентів, політологів та інших категорій громадян. Врахування територіального аспекту та мовних особливостей регіонів, специфіки національних та культурних спільнот, політичного та соціологічного чинників є надзвичайно важливим для прогнозування подальшої результативної діяльності депозитарію. Для ефективного формування фонду необхідно всебічно вивчити попит користувачів на документи ООН. Наукова бібліотека-депозитарій ООН — це майбутнє системи UNDL (The Unitednations depository libraries). Відповідний статус дозволить вирішити низку оперативних завдань, пов'язаних з інформаційною інтеграцією потужних фахових та наукових співтовариств, об'єднає науковців навколо діяльності ООН, забезпечить видання бібліографічних, реферативних та науково-тематичних покажчиків. Отже, цей статус є необхідним не лише для системи UNDL, а й для кожної бібліотеки. Такий підхід потребує нового бачення депозитарію, зокрема шляхів формування фондів. Як висновок, можна відмітити, що депозитарна колекція має розвиватися з огляду на сьогодення, майбутнє чи ретроспекцію, а не лінійно та передбачено. Питання розширення специфікації депозитаріїв є завданням найближчого майбутнього. Виходячи із визначень, національна бібліотека і приєднаний до неї депозитарій вирішуватимуть більш детальні та глобальні завдання, аніж депозитарій, приєднаний до публічної книгозбірні. Крім того, депозитарій у національній бібліотеці може підтримувати наукову роботу [6, с.17]. Науковий депозитарний фонд

потрібно формувати гнучко, залежно від наданих критеріїв, політичної ситуації у світі та інформаційних механізмів ООН.

На сторінках друкованих фахових періодичних видань значна увага приділяється основним етапам розвитку та сучасному стану централізованого комплектування бібліотек мережі НАН України зарубіжними періодичними виданнями як найбільш оперативного джерела інформації. Особлива увага приділяється визначенню критеріїв відбору журналів для забезпечення інформаційних потреб учених. Останнє десятиліття ХХ ст. виявилось складним для комплектування фондів зарубіжними виданнями. Насамперед, тут далися ознаки суспільно-політичні події – розпад СРСР, проголошення незалежності України, перехід на нові економічні відносини і пов'язана з цим реорганізація всієї системи фінансування, зміна правил проведення міжнародного книгообміну тощо. Комплектування здійснювалося в умовах погіршення фінансування, особливо валютного, а також переходу вітчизняного книжкового ринку на договірні ціни. За таких умов ще більше загострилася проблема уточнення та удосконалення критеріїв і методів відбору літератури для бібліотек мережі АН України.

Чітко виділено основні причини скорочення обсягів міжнародного книгообміну (МКО):

- недостатнє фінансування потреб МКО як в Україні, так і за кордоном;
- нерегулярність виділення коштів на поштові витрати, що затримувало відправлення літератури за кордон;
- суспільно-політична нестабільність у соціалістичних країнах Східної Європи та у світі загалом;
- митні проблеми;
- скорочення обсягів друкованої продукції видавництва “Наукова думка”.

Слід відзначити, що нинішній стан централізованого

комплектування вітчизняних

академічних бібліотек зарубіжною літературою дедалі більше проходить під впливом електронного середовища. І це цілком закономірно, адже перед друкованою продукцією електронні видання мають цілу низку переваг. Наприклад, наукові журнали в електронній версії вирізняються:

-значно вищою оперативністю. Текст статей тут з'являється на сайті видавництва, як правило, одночасно з виходом наступного номера журналу (а іноді передре йому);

-більшою доступністю – одночасно з документом має змогу працювати необмежена кількість користувачів різних бібліотек;

-деякою мірою вирішується проблема збереження площ для зберігання фонду;

-заощаджується праця бібліотечних фахівців [7, с.28].

Крім того, централізоване придбання електронних інформаційних ресурсів (тобто передплата доступу до них) значно вигідніше з економічних міркувань. Воно дає змогу заощаджувати державні кошти. Водночас у зв'язку із серйозними змінами у світовому інформаційному просторі, поширенням нових видавничих, бібліотечних технологій, Інтернету централізоване комплектування бібліотек мережі НАН України зарубіжними виданнями в останнє десятиріччя дедалі більше орієнтується на передплату доступу до електронних ресурсів провідних світових видавничо-інформаційних центрів. Автори зазначають, що у нинішніх умовах самотакі новаторські підходи до комплектування фондів академічних книгозбірень здатні гарантувати їм роль важливої і необхідної ланки інформаційного забезпечення вітчизняної науки.

Висновок. Інноваційні підходи до комплектування документно-інформаційними ресурсами сучасних наукових бібліотек залежать від інформаційних потреб суспільства загалом та користувачів книгозбірні зокрема. Головна мета

діяльності бібліотеки ВНЗ — інформаційне забезпечення навчального та наукового процесів, і сьогодні особливу увагу потрібно приділяти комплектуванню загального фонду електронної бібліотеки, що може складатися з двох частин, а саме віртуальної та реально існуючої.

Список використаних джерел

1. Ашаренкова, Н.Г. Комплектування фондів публічних бібліотек України в нових економічних умовах (90-і рр. ХХ ст. - поч. ХХІ ст.) [Текст] / Н. Г. Ашаренкова // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2012. – №2. – С.47-57.
2. Білько, Є. Комплектування фондів НБУВ обов'язковим примірником документів України: шляхи оптимізації [Текст] / Є. Білько, Л. Чайковська // Вісник книжкової палати. – 2015. – №2. – С.15-18.
3. Клочок, С. Комплектування, опрацювання та облік цифрових ресурсів Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського [Текст] / С. Клочок, Є. Коцюба // Бібліотечний вісник. – 2014. – №2. – С.3-8.
4. Кот, Н. Деякі аспекти комплектування фонду документів іноземними мовами НПБУ [Текст] / Н. Кот // Бібліотечна планета. – 2015. – №1. – С.11-14.
5. Лямець А. Дари як джерело комплектування фондів Александрійської бібліотеки [Текст] / А.Лямець // Бібліотечний вісник. – 2014 - №3. – С.32-40.
6. Лямець, А. Особливості формування фондів депозитарних бібліотек ООН [Текст] / А. Лямець, І. Лавриненко // Вісник книжкової палати. – 2015. – №5. – С.15-18.
7. Малолетова, Н. Централізоване комплектування зарубіжними періодичними виданнями бібліотек мережі НАН України: історичний огляд [Текст] / Н. Малолетова,

- О. Полякова // Бібліотечний вісник. – 2012. – №6. – С.20-30.
8. Пасмор, Н. Про фонди і не тільки... [Текст] : до ювілею наукової бібліотеки Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого / Н. Пасмор, Д. Немашкало // Бібліотечний форум України. – 2014. – №3. – С.42-46.
9. Подуфала, Ю. Інформаційне забезпечення комплектування документно-інформаційними ресурсами бібліотеки ВНЗ [Текст] / Ю.Подуфала, І. Рябець // Вісник книжкової палати. – 2016. – №2. – С.26-28.
10. Проблеми розвитку українського книговидавництва, книгорозповсюдження та перспективи підтримки книгочитання в Україні : матеріали парламент. слухань у Верховній Раді України 15 травня 2013 р. / Верховна Рада України; Комітет ВР України з питань культури і духовності. — Київ : Парламентське вид-во, 2014. — 224 с.
11. Татарчук, Л. Комплектування фондів Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки на сучасному етапі [Текст] / Л. Татарчук, О. Опанасенко // Вісник книжкової палати. – 2014. – №8. – С.10-13.
12. Ярошенко Т. О.Бібліотека — серце університету. Синергія поступу в Суспільстві Знань// Дух і літера. Спец, вип.: Університетська автономія. — 2008. — № 19. — С. 70—79. —Режим доступу: <http://www.ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/98>. — Назва з екрана.
13. Ярошенко Т. О.Електронні журнали в системі інформаційних ресурсів бібліотеки / Т. О. Ярошенко. — Київ : Знання, 2010. —215 с.
14. Ярошенко Т. О. Управління колекціями електронних журналів: нова роль бібліотек у створенні інформаційного освітньо-наукового простору України // Бібліотечна планета.:— 2005. — №4. —С. 14—18.

Драчук Р.В.,
завідувач відділу
зберігання фондів НБ ХНУ

Збереження фондів у бібліотеках: історичний та сучасний аспект

З давніх часів люди прагнули зберегти і передати знання та досвід прийдешнім поколінням, записувати певні події, які мали непересічне значення для історії, науки чи культури.

Перші книги мали велику цінність, оскільки і матеріали, і написання їх коштувало неймовірно дорого. У більшості книги були в єдиному примірнику, а переписування їх потребувало іноді цілих років. Тому стародавніми бібліотеками була розроблена ціла система заходів, спрямованих на збереження фонду. Саме слово “бібліотека” перекладається як “сховище книг” і має тисячолітні коріння.

У той час бібліотеки були відкриті всього два-три дні на тиждень, працювали на протязі світлового дня всього декілька годин, щоб захистити книги від вогню скіпи, свічки та смолоскипу. До 18 ст. книги приковували ланцюгами до стін. Довжина ланцюгів іноді досягала десятків метрів, особливо, якщо книга була на верхньому ярусі, а стіл знаходився внизу. Закріплення за кожною книгою постійного місця породило розстановку фонду, яка називалася “кріпацькою”. Сьогодні у світі існує кілька бібліотек, де досі збереглися книги з ланцюгами. Бібліотека Херефордського кафедрального собору (Англія) – найбільша у світі бібліотека з прикованими книгами.

Книга на ланцюгу

Головною цінністю бібліотеки є найбільша карта світу “Marra Mundi”, складена Річардом де Белло в кінці XIII - початку XIV ст. Бібліотека Зютфен (Нідерланди) – заснована у XVI ст. Кожна книга бібліотеки забезпечена металевою застібкою, до якої приєднаний металевий ланцюг, що проходить через стрижень, котрий фіксується в певному місці в книжковій шафі. Бібліотека Франциска Трігг (Англія) заснована у 1598 р. в місті Грентем. Вона є найстарішою з бібліотек, де дозволено користуватися особам, які не мають відношення до духовенства або освіти. Сьогодні у бібліотеці зберігається 80 прикованих книг.

Для того, щоб ще більше унеможливити доступ до фонду, кожний бібліотекар розробляв свою систему розстановки, за якою і розміщував книги. Шифр книги був таємницею для читача майже до середини 19 ст. Не була рідкістю таємниця розташування бібліотеки. До прикладу, цар Іван Грозний так сховав фонд своєї найціннішої

бібліотеки, що й до сьогодні вона ще знайдена.

Наші предки надзвичайно цінували книги, тому й приділяли велику увагу питанню збереження книжкового фонду для майбутніх поколінь. Відомий факт, що французькому королю Людовику XI книги з Паризької університетської бібліотеки видавалися під заставу його особистих коштовностей (скільки важила книга, така була й вага застави).

Традиція брати заставу бере початок з глибокої давнини: ще єгипетський цар Птолемей, палкий бібліофіл вивіз з Афін під велику заставу рукописи Есхіла, Софокла, Евріпіда і не повернув копії, втративши заставу.

Римські бібліотекарі мали помічників, в обов'язки яких входило спостереження за збереженням книг в бібліотеках. Крім того, вони підклеювали і переписували пошкоджені рукописи. Їх девізом було: "Ні одна книга не повинна бути винесена читачем. Ми на це склали присягу". Такі слова були вибиті на одній й з плит давньої бібліотеки. Скажімо відверто, що, нам, сучасним бібліотекарям ці почуття професійного обов'язку здаються дещо пишномовними, але перейняти почуття відповідальності у наших колег з сивої давнини було б корисно.

З кінця XIX ст. проблема збереження бібліотечних фондів набуває міжнародного значення. У 1898 році в Швейцарії відбулась перша міжнародна бібліотечна конференція, присвячена збереженню старовинних рукописів. Ініціатором цієї зустрічі була бібліотека Ватикану з її унікальним фондом манускриптів. Було поставлено завдання спільними зусиллями вести теоретичні розробки в галузі збереження рукописів, а центром розробки практичних пропозицій визначено бібліотеку Ватикану.

На протязі 20 ст. різні аспекти захисту бібліотечних фондів від різних несприятливих факторів з кожним роком привертати все більше уваги спеціалістів.

У 1927 році заснована Міжнародна Федерація бібліотечних асоціацій – ІФЛА. В її структурі є секція зі збереження та консервації фондів. Тоді ж була прийнята програма “Збереження та консервація”.

Проблемі збереження бібліотечних фондів велику увагу приділяє найавторитетніша в світі організація – Організація Об’єднаних Націй в галузі освіти, науки, культури (ЮНЕСКО). Забезпечення збереження бібліотечних фондів вона розглядає як глобальну задачу всіх цивілізованих країн, світового співтовариства в цілому. ЮНЕСКО разом з ІФЛА розробили документ “Планування заходів щодо забезпечення готовності до стихійного лиха, природних катастроф та ліквідації їх наслідків у бібліотеках”.

У 1993 році ЮНЕСКО виступила з ініціативою створити програму “Пам’ять світу”, основною метою якої є спасіння унікальної документальної спадщини людства. Відповідно з’явилися національні програми – “Пам’ять Америки”, “Пам’ять Китаю”, “Пам’ять Росії”. Ця унікальна міжнародна програма дає змогу не тільки відстежити еволюцію людської думки і побачити рух хронографа часу, а й зібрати воєдино найбільш значущу для людства документальну спадщину. Адже у всьому світі бібліотечні фонди розглядаються як стратегічний ресурс держави, головний ланцюг системи збереження культурного надбання нації.

У 1999 році Кабінет міністрів затвердив доленосну для фондів України “Програму збереження бібліотечних та архівних фондів на 2000—2005 рр.”, яка розроблялася з урахуванням усіх рекомендацій Генеральної конференції ЮНЕСКО в рамках програми “Пам’ять світу”. У рамках “Програми збереження бібліотечних та архівних фондів на 2000 — 2005 рр.” було підраховано приблизний обсяг державних бібліотечних фондів України, в результаті чого отримано 60 млн. документів XV — X століть, причому два

мільйони з них потенційно зараховані до рідкісної і цінної документальної спадщини. На сьогодні розроблена нова Концепція державної програми збереження бібліотечних фондів на період до 2020 року.

Відповідно до Закону України “Про бібліотеки і бібліотечну справу”, бібліотечний фонд – це упорядковане зібрання документів на паперових носіях, магнітних стрічках, у цифровій формі, що зберігаються у бібліотеці. Об’єктивною підставою для виникнення проблем збереження бібліотечних фондів є фізичний знос документів через вплив механічних і температурно-вологісних чинників, пошкодження при користуванні тощо. Так, за різними оцінками, у США під загрозою знищення перебувають близько 20% бібліотечних фондів, у Німеччині – 15%, в Російській Федерації – близько 30%, а в Україні цей показник ще вищий.

Тому багато бібліотек світу створюють страхові фонди документів.

Проблем у виборі виду зберігання документів дуже багато. Перенесення інформації з паперового носія на інший дорого вартісний та трудомісткий процес. Крім того, неможливо зовсім уникнути негативного впливу на друковану продукцію. Нині існують три основні методи копіювання документів: ксерокопіювання, мікрофільмування та оцифрування

Ксерокопіювання не забезпечує збереження друкованої продукції, тому що у більшості випадків пошкоджується палітурка книги. Метод мікрофільмування вигідний у плані зберігання. Страхові копії зберігаються у вогнетривких добре провітрюваних шафах при температурі +15 градусів і відносній вологості повітря 30-40% (при чіткому дотриманні таких умов вони можуть зберігатися до 500 років). Плівки фонду користування і робочих мікроформ не потребують таких ретельних умов зберігання. Вони

розміщуються у прохолодному і сухому приміщенні в контейнерах, виготовлених з безкислотного паперу. Але при частому і тривалому використанні мікрофільм зношується, викривається подряпинами, що негативно впливає на якість зображення. І все ж , коли йдеться про тривале збереження інформації, мікрофільмування може вважатися пріоритетним напрямом.

Оцифрування — спосіб отримання і зберігання зображень засобами комп'ютерних технологій. Інформація зберігається на магнітних або оптичних носіях. Серед переваг цього методу — швидкий доступ до інформації великої кількості користувачів одночасно. Але оптичні диски легко пошкоджуються. Варто пам'ятати і про технічне старіння устаткування [16, с.29].

Одночасне створення страхових мікрофільмів для довготривалого збереження і цифрових копій для широкого доступу до інформації дасть змогу створити багаторівневу систему, спроможну забезпечити як нагальну потребу в безперешкодному доступі до інформації, так і збереженість бібліотечних і архівних фондів.

В цьому напрямку працює Національна парламентська бібліотека України, проводяться такі роботи у Львівській науковій бібліотеці ім. Стефаника, ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського та інших.

Традиційні методи забезпечення збереження не завжди можуть бути дієвими. Тому розробляються нові підходи. В останні десятиліття пріоритет надається превентивній консервації, яка дозволяє максимально підвищити збереження більшої кількості документів з мінімальним втручанням у структуру самих документів, і, відповідно, досягти найбільш економічної форми роботи.

В Україні превентивною консервацією як самостійним напрямом діяльності в області забезпечення збереження документів стали займатися порівняно недавно.

Саме поняття “превентивна консервація” введене в практику забезпечення збереження зарубіжними дослідниками в кінці 80 - початку 90 -х рр. минулого століття. Найбільший внесок до розвитку цього напрямку зробили фахівці інституту консервації ім. П. Гетті (США), Північно-східного центру консервації документів (США), а також Дж. Бенкс (Канада), П. Уотерс (США), Р. Харві (Австралія), А. Джованіні (Швейцарія) [13, с. 30].

Але, на жаль, комплекс проблем по превентивній консервації розглядався різними фахівцями ізольовано, без активної участі бібліотечних працівників. Не дивлячись на підвищення інтересу до проблеми превентивної консервації, багато сторін цього процесу вивчено ще недостатньо, до теперішнього часу не визначено місце і значення форм превентивної консервації в справі збереження документів. Наявний досвід практичної діяльності бібліотек в цьому плані поки що, по суті, не вивчений, не узагальнений і не проаналізований. Зараз в Україні займається цією проблемою НБУ ім. В.І. Вернадського.

Термін “превентивна консервація” є багатозначним, але в основному використовується в сенсі профілактики, яку можна порівняти з профілактичною медициною. Превентивна консервація - це система заходів, що забезпечує комплексний захист документів, направлений на уповільнення процесів старіння шляхом створення і підтримки нормативних умов зберігання і використання фазової консервації [2,23].

В середині сімдесятих років ХХ століття Служба Консервації Бібліотеки Конгресу США розробила програму щодо забезпечення збереження під назвою “Фазова консервація”. Ідея фазового зберігання полягає в тому, що пошкоджені книги поміщаються в спеціальні мікрокліматичні контейнери, що виготовлені за розмірами кожної книги, захищають видання від дії зовнішнього

середовища до його реставрації. У такому контейнері книги можуть бути видимими, вивчатися, видаватися користувачам. В основі цього підходу є поділ на фази складових частин всіх потреб у забезпеченні збереження документів, пов'язаних як з навколишнім середовищем, так і зі всіма методами обробки. Перша фаза має за мету збереження істотної частини книжкових зібрань, друга - забезпечення збереження кожного окремого примірника.

Фазова консервація (яка пізніше отримала назву “превентивною”) має великий сенс, оскільки якщо правильно її проводити, то всі проблеми, що зачіпають навколишнє середовище, безпеку, надзвичайні ситуації і готовність до них, догляд за колекціями - розглядаються на єдиній основі, а не окремо. Сьогодні фазова консервація практикується в багатьох бібліотеках світу, спираючись на досвід, отриманий під час флорентійської повені 1966 р. [13, с. 28].

У США одним з перших хранителів, які усвідомили значення розміщення книг в контейнери, був Уїллмен Спон, який у 1956 р. перейняв цей спосіб для Філадельфійського філософського товариства.

Після впровадження фазової консервації в Бібліотеці Конгресу в середині сімдесятих років минулого століття, Дон Етерінгтон виготовив перші зразки контейнерів і почав навчати персонал. Було зроблено безліч типів - від футлярів до коробок різних конструкцій. Зараз багато бібліотек, що мають підрозділи консервації, успішно виготовляють коробки вручну, у тому числі і Нью-Йоркська публічна бібліотека, де при виробництві коробок ручної роботи використовуються комп'ютерні програми для їх конструювання. Якби в цьому напрямі працювали б у всьому світі, концепція фазової консервації значно вплинула б на проблему збереження рідкісних бібліотечних документів, але така технологія не була розвинена, акцент як і раніше робився на підтримку методу масової нейтралізації кислотності.

Як відомо, світова бібліотечна історія не знала лиха такого масштабу, з яким довелося зіткнутися Бібліотеці РАН після пожежі 1988 р. Наявність величезного масиву пошкоджених унаслідок дії води, пари та високих температур фондів вимагала прийняття нестандартних рішень в організації відновлювальних робіт. Ці обставини спонукали розроблення та впровадження в бібліотеці програми фазової консервації, спочатку для унікальних документів з фонду Бера, а потім і для інших колекцій. Бібліотека РАН розробила програму, в якій визначалися умови зберігання пошкоджених і відреставрованих документів, розміщених у мікрокліматичних контейнерах, а також особливості використання таких документів дослідниками у читальному залі; аспекти консервації пошкоджених під час пожежі документів у мікрокліматичних контейнерах до виконання комплексу реставраційних операцій; технологічні параметри та технічні характеристики установки BOXMAKER-2 для виготовлення мікрокліматичних контейнерів різних типів та розмірів [1,15]

До комплексу установки BOXMAKER-2 входять комп'ютер, компресор та обладнання для подавання листа картону на розкрій. На сьогодні такого типу установок у світовій бібліотечній практиці налічується лише шість: Бібліотека Конгресу, Королівська Бібліотека Данії і університет Утрехтський - всі вони придбали верстаки з програмним управлінням фірми СМІ. У Шотландії залучили англійську фірму для проектування такого ж верстаку для Національної Бібліотеки; аналогічна машина була встановлена і в Британській Бібліотеці. В Україні подібне обладнання ще не використовується. Фазова консервація успішно застосовується в Бібліотеці Академії наук (БАН) в Санкт-Петербурзі. Була спеціально розроблена нова технологія для захисту багатьох тисяч пошкоджених книг в індивідуальних контейнерах, зроблених за розміром кожної

книги. БАН, отримавши фінансову підтримку від Програми грантів, використовує унікальну технологію автоматичного виготовлення контейнерів [13, с.31].

Відомо, що багато сучасних видань друкуються на папері, який не має необхідного запасу вихідної міцності й стійкості до зношування, тому строк придатності деяких видань не перевищує 50-ти років, як наслідок, виникає потреба в реставраційних роботах.

Реставрація документів - це відновлення експлуатаційних можливостей матеріальної основи документа за допомогою відтворення першопочаткової форми, частини тексту, очищення і збільшення міцності [5, 150]. Практика реставрації, вважають деякі дослідники, нараховує тисячоліття. Існує й думка, що охорона пам'яток з'являється тільки в добу Відродження. Інші науковці переконані, що практика реставрації народилася наприкінці XVIII - на початку XIX ст., а її наукове підґрунття закладалося лише протягом XIX ст. [15, 40].

У наш час обсяг реставраційних робіт незначний, розрив між потребою у реставрації й реальністю її виконання постійно зростає. Розв'язання проблеми можливе за умови збільшення продуктивності реставраційних робіт за рахунок механізації процесу, що вже давно практикується за кордоном.

Об'єктом реставрації є друковані видання, що у переважній більшості мають типовий набір ушкоджень: карбонізацію різного ступеня, деформацію й механічні ушкодження.

Усі роботи з реставрації слід проводити диференційовано, тобто залежно від цінності документа. Вони передбачають послідовність дій:

- обстеження фізичного стану фондів, створення автоматизованого банку даних з диференціацією документів за видами необхідних реставраційних робіт залежно від

їхньої цінності й фізичного стану, формування обґрунтованої черговості реставрації документів;

- впровадження новітніх технологій і результатів наукових розробок у процеси реставрації, а саме заповнення втраченої частини аркуша документа на реставраційних листодоливочних машинах за допомогою паперової маси, зміцнення аркуша методом машинного розщеплення і ламінування нашаруванням на папір термопластичної плівки або композитів, що містять термопластичний компонент для документів ХХ ст.;
- технічне оснащення процесів масової й індивідуальної реставрації;
- здійснення профілактичного ремонту документів у відділах фондоутримувача в обсягах, достатніх для своєчасного усунення дрібної дефектності.

У результаті цих дій, виходячи з досвіду закордонних колег, можна збільшити обсяги реставраційних робіт на 50-60% [7, 10].

Як приклад наведемо випадок із середньовічною бібліотекою у французькому місті Шартр, що була знищена в ході бомбардування міста авіацією союзників 26 травня 1944 р. Колекція нараховувала понад 2 тис. середньовічних книг і пергаментів. Більшість із них датувалася дванадцятим сторіччям. На думку ряду фахівців, це була найбільша бібліотека середньовічних текстів у світі. Вона вважалася національним надбанням Франції, більшість з робіт ніколи не публікувалися. Незважаючи на те, що після пожежі частина скарбів була врятована, велика кількість книг постраждала настільки, що вважалася безповоротно втраченою [4, 30]. Однак сучасна технологія, відома як мультиспектральна зйомка, дозволила відновити зміст частини праць, у тому числі й найбільш постраждалих від вогню, і знову зробити його доступним для вчених. В наш час мультиспектральні знімки, які знайшли несподіване застосування в археології,

широко використовуються для дистанційного зондування Землі з космосу. Даною технологією зацікавилися археологи, які вже використовують її при відновленні античних сувоїв з римського міста Геркуланума, знищеного при виверженні Везувію у 76 р. н.е. Її виняткова перевага в тому, що при мультиспектральній зйомці не руйнується сам досліджуваний матеріал. Сувої з Геркуланума, як і манускрипти із шартрської бібліотеки, сильно карбонізувалися внаслідок інтенсивного нагрівання. Однак шартрські тексти, окрім вогню, надзвичайно постраждали і від води під час гасіння пожежі; особливо вода пошкодила згорнуті в сувої пергаменти. У результаті впливу спочатку вогню, а потім води пергамент став дуже схожим на скло й настільки ж ламким.

Кажучи про збереження фонду в бібліотеках, потрібно відмітити, що всі заходи, які проводять бібліотеки, націлені на те, щоб фонди їх були повноцінно використані читачами. Але фонд може зазнати шкоди саме від тих, для кого він призначений, або ким зберігається. Гарантією збереження фонду з соціальної точки зору є свідоме ставлення до бібліотечного документа як суспільного надбання, особиста зацікавленість читача у виконанні правил користування бібліотекою, вміння, навички та звичка бережливо поводитись з документами.

Не менш важливим є і відношення працівників бібліотек до збереження книжкових багатств. Вони повинні дотримуватись всіх норм і правил зберігання. Але їх старання будуть марними, якщо держава не буде фінансувати бібліотечні установи всім необхідним обладнанням. Уряди зарубіжних країн бібліотекам приділяють належну увагу. Візьмемо для прикладу Апостольську бібліотеку Ватикану. У її залах і сховищах встановлені сучасні системи кліматичного контролю, а також новітні сигналізації та охоронні системи. Крім того, на 70 тисяч книг були встановлені комп'ютерні

чіпи, щоб видання не можна було непомітно винести з будівлі. Всього було витрачено близько 11,5 мільйонів доларів. Все це сприяє збереженню цінних фондів бібліотеки.

У графстві Західний Йоркшир побудовано чи не найбільш технологічний “курорт” для книжок у Європі — тут зберігаються національні газетні фонди. Щоб зібрати усі газети та розмістити їх в бібліотеці, 167 вантажівок півроку перевозили 280 тисяч томів газет. Це сховище офіційно відкрили 23 січня 2015 року — його спорудження обійшлося у 33 млн. доларів. Загальна площа складає 5,2 тис. м²; стелаж завдовжки 83 м має 50 м завширшки та 24 м заввишки (так, майже як 9-типоверховий будинок). 7 млн. примірників газет вагою до 800 тон — такий запас міцності у цього сховища. Повністю автоматизована система відповідає за обслуговування 144 тис. контейнерів — вона ж керує 9 роботами-кранами і доставляє щогодини 250 документів. Фонд на півтора мільйони примірників обслуговує усього 5 людей. Доставка замовлення до головної читальної зали можлива протягом 48 годин, незалежно від рідкості видання. Система також контролює рівень кисню, вологості, температури (не більше 16 С) та здатна попередити пожежу будь-якого рівня. Подібних розробок для газетної індустрії в світі не існує.

Наукова бібліотека Хмельницького національного університету завжди приділяла велику увагу збереженню фонду, оскільки це питання пов’язане з життєдіяльністю будь-якої книгозбірні. Збереження фондів в НБ забезпечується комплексним підходом до його обліку, розміщення та зберігання.

У книгозбірні розроблені відповідні регламентуючі документи, за допомогою яких здійснюється управління технологіями збереження (положення про збереження фондів, правила користування бібліотекою, правила

користування фондом, правила внутрішнього розпорядку та ін.), а також регламентуючі інструкції, що стосуються різноманітних питань збереження фондів: від обліку документів до забезпечення умов їх фізичного зберігання.

Збереження фондів – єдиний безперервний процес, який починається з моменту надходження документів у бібліотеку та триває протягом усього періоду їх використання й зберігання, та регламентується інструкцією “Шлях документа в бібліотеці”.

Серед заходів, що забезпечують збереження книжкових фондів, особливе місце займає інвентаризація, яка проводиться поетапно в усіх структурних підрозділах книгозбірні, включаючи й кафедральні бібліотеки. Нові технології надійно оселились в бібліотеці та активно увійшли в такий важливий напрям роботи, як збереження документів. З 2012 року інвентаризація фонду здійснюється за допомогою сканера накопичувача штрих-кодів, що значно скорочує терміни проведення інвентаризації, унеможлиблює допущення помилок.

Запровадження комп’ютерних технологій дає змогу задовольнити і вимоги збереження фондів, і надати вільний доступ до них користувачам. Адже читачі можуть зробити копії потрібних матеріалів на копірах, сканерах, власних мобільних копіювальних пристроях, або скористатися електронною бібліотекою.

Запобігти читацькій заборгованості допомагає виховна робота з читачами. Наприклад, в рамках місячника першокурсника усім студентам-початківцям роздаються “Пам’ятки читачеві”, в яких вміщені правила користування бібліотекою, інформація про розташування фондів та перелік інформаційних послуг, які надаються книгозбірнею, для всіх студентів першого курсу проводяться бібліотечні уроки, експонуються книжкові виставки як от: “Її величність Книга”, “Бережіть книгу”, проводяться екскурсії по

бібліотеці.

Протягом століть основною функцією бібліотекаря було збереження фондів, хранителем яких він був. Один із пунктів професійного кодексу бібліотекаря присвячений збереженню духовних цінностей свого народу, а книга - це є духовна цінність, яку ми повинні зберегти, примножити і передати наступним поколінням. Форми і методи роботи з організації збереження книжкових фондів потребують постійної уваги і розвитку з урахуванням завдань і вимог сучасності [16,17].

Список використаних джерел

1. Беляева Ирина. Неотложная помощь пострадавшим. Программа фазовой консервации БАН // Библиотечное дело. – 2003. – № 2 [02]. – С. 14–20.
2. Муха Л., Затока Л. Историчні та техніко-технологічні аспекти фазової консервації бібліотечних фондів // Бібл. Вісник. – 2007. – № 1. – С. 20–25.
3. Вебер Х., Дерр М. Оцифровка как метод обеспечения сохранности? // Научно-технические библиотеки. - 1998. - № 10. - С. 6-36.
4. Використання у бібліотеках сучасних технологій копіювання документів: Метод. поради. - Х.: ХДНБ, 2004. - 19 с.
5. Гигиена и реставрация библиотечных фондов: Практик. пособие / ГБЛ. - 2-е изд., перераб. и доп. - М.: Книга, 1985. - 160 с.
6. Добрусина С. Обеспечение сохранности документов в век цифровых технологий // Бібліотечний вісник. - 2008.- № 3. - С. 11-15.
7. Збереження бібліотечно-інформаційних ресурсів України: нова політика і нові технології: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 20-22 листоп. 2006 р. / Харк. держ. наук.

- б-ка ім.. В.Г. Короленка; Уклад.: В.В. Мірошникова, О.П. Куніч. - Х., 2007. - 184 с.
8. Збереження документів у публічних бібліотеках Східної України: Огляд діяльності / Харк. Держ. Наук. Б-ка ім.. В.Г. Короленка; Уклад.: М.М. Задорожнюк, О.Б. Стогній. - Х., 2006. - 18 с.
9. Інноваційні технології збереження документних фондів: запобігання надзвичайній ситуації у бібліотеці, шляхи її подолання: Зб. наук. пр. Вип. 17 / НАН України. Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського, АБУ. - К., 2007. - 170 с.
10. Ковальчук Г. Створення електронних інформаційних ресурсів книжкових пам'яток в НБУВ // Бібліотечний вісник. - 2008.- № 3. - С. 3-10.
11. Мірошникова В. Комплексна система консервації та репрографії бібліотечних фондів в Україні: принципи організації // Бібліотечна планета. - 2006. - № 4. - С. 12-15.
12. Уотерс П. Сохранение библиотечных документов в электронный век // Библиотечное дело. - 2003. - № 5. - С. 21-24; 2003. - № 6. - С. 28-30; 2003. - № 7. - с. 30-33.
13. Туров В.М. Санітарно-гігієнічні умови зберігання книг / В.М. Туров // Шк. б-ка. - 2003. - №3. - С. 66-85.
14. Юхимець Г.М. Вчасна реставрація або... небуття / Г.М. Юхимець // Бібл. вісн. - 1993. - №1/2. - С. 39-42.
15. Муха Л., Мяскова Т. Бібліотекар – хранитель і носій історичної пам'яті //Бібліотечний вісник.-2002.-№6.-С.17-21.
16. Шульженко С. Перенесення на альтернативні носії інформації як засіб збереження бібліотечних фондів.//Вісник книжкової палати.-2007.-№10.-С.28-29

Диха С. В.,
бібліотекар I категорії НБ ХНУ,
Молчанова С. А.,
завідувачка сектору
наукової та художньої літератури НБ ХНУ

Інноваційні форми роботи з читачами в бібліотеках світу

У статті розглядаються нові тенденції в роботі з користувачами у провідних бібліотеках світу (США, Швеції, Данії, Німеччини, Польщі). Досвід бібліотек зарубіжних країн буде цікавий з огляду на необхідність впровадження нових форм обслуговування читачів, підвищення якості надаваних послуг, а також подальшого пошуку неординарних, інноваційних підходів до організації роботи бібліотек. Стаття написана на основі вивчення публікацій з даної тематики.

В останні роки спостерігається помітне зацікавлення бібліотечних спеціалістів впровадженням інноваційних форм роботи, здатних привернути до себе увагу користувачів бібліотек, а також залучити нових відвідувачів. Сучасні читачі комп'ютерно-грамотні, оснащені мобільними телекомунікаційними приладами. Вони хочуть брати багато і на відстані. З огляду на це передові бібліотеки світу активно використовують інноваційні форми роботи, що базуються на комп'ютерних і телекомунікаційних технологіях, намагаються стати найпопулярнішим місцем навчання і відпочинку, створюють нові шляхи для комунікацій.

В авангарді світової бібліотечної автоматизації та комп'ютеризації, розвиток яких впливає на впровадження нових форм роботи з користувачами, протягом останніх десятиліть перебувають американські бібліотеки.

Бібліотеки США — це унікальне явище сучасного

світу. Упродовж усієї історії їх існування тривав практично безупинний інноваційний процес, під впливом різних факторів відбувалося формування і становлення різних типів бібліотек, серед яких особливе місце посідають бібліотеки університетів і коледжів. Характерними ознаками їх розвитку було те, що вони розпочали досліджувати природу, роль і мету бібліотеки як соціального інституту на загальній освітній сцені. Бібліотечні стандарти, етичні норми й освіта бібліотекарів — усе це серйозно обговорювалося як на загальних, так і на спеціальних бібліотечних конференціях. Необхідність розширення послуги в умовах скорочення бюджету спонукала до пошуків нових і ефективніших шляхів роботи з користувачами, надання їм якісних бібліотечних послуг.

Ставлення до громадської думки, до думки читачів, студентів — особливе в американських бібліотеках. Наприклад, у бібліотеці університету Норт-Вестерн є так званий “Містичний відділ”. Насправді це відділ з аналізу думки користувачів щодо ресурсів та послуг бібліотеки. Студенти, а точніше, як їх називають, “громадяни університету”, з радістю діляться своїми думками щодо поліпшення бібліотечних сервісів. Бібліотека аналізує ці думки та намагається втілити їх у реальність. Громадянами студентів називають не випадково, адже усі вони мають свої права та обов’язки в університеті, й університетська спільнота ставиться до цього дуже серйозно. Недарма гасло цієї бібліотеки: *“Ваш пошук починається тут”*.

Бібліотека має місця для індивідуальної роботи, кімнати для групових обговорень, проводить кінопокази, літературні заходи, надає приміщення для проведення лекцій, а також сама проводить тренінги для аспірантів та дослідників, що тривають практично цілий день, після завершення яких відбувається сесія обміну думками між користувачами та бібліотекарями-тренерами. Активно

використовуючи *коучинг* (від англ. *coaching* – навчання, тренерство), американські бібліотекарі сприяють ефективному вирішенню проблеми разом з учасниками заходів.

До речі, такі форми сучасної реклами книги, як *фрімаркет*, *сторітелінг*, *буктрейлер*, також вперше з'явилися в Америці.

Книжковий фрімаркетвиник ще у 1990-х рр. як місце, де можна залишити вже прочитані книги чи обміняти їх на інші. Мета - викликати зацікавленість до читання, розширити читацьке коло інтересів в умовах обмежених ресурсів для придбання книг.

Практики бібліотечної справи зазначають, що саме з розвитком інформаційних технологій спілкування з реальними людьми в реальному часі подекуди стає просто розкішшю, мистецтвом, якому треба навчати і яке варто популяризувати в роботі бібліотеки. Тому популярною формою роботи з читачами сьогодні є сторітелінг (від англ. *storytelling*) - спосіб передання інформації через розповідання історій. Сторітелінг використовують, щоб розважити, залучити або переконати співрозмовника (аудиторію). Сюжет будується таким чином, щоб зацікавити слухача, заволодіти його увагою та змусити повірити у краще; щоб за позитивним прикладом героя розповіді розв'язати певну проблему чи внутрішній конфлікт тощо.

Що стосується буктрейлера, то він виник ще в 2002 році, а популярність здобув з розвитком YouTube та його аналогів. Вперше на публіці ролик був показаний у 2003 році. Це був буктрейлер до десятого романавампірської саги КрістінФіхан “Темна симфонія”. Тоді це більше нагадувало музичний кліп, ніж ефективну атаку на свідомість споживача.

Зараз в США над створенням буктрейлерів працюють провідні кіностудії. В Україну цей спосіб просування книги прийшов у 2009 році, але досі залишається більше

екзотичною заморською новинкою, ніж актуальним способом просування книг.

Американські академічні бібліотеки загалом себе позиціонують як сучасні інформаційно-консультаційні центри, що допомагають студентам не лише в їхніх дослідженнях та навчанні, а й ознайомлюють з університетськими містечками і студентським життям. *“Бібліотека університету Норт-Вестерн є найкращим пошуковим механізмом для студентів цього навчального закладу”* - саме такий вислів надруковано на буклеті бібліотеки [8, с. 51].

Слід зауважити, що у США бібліотеки пропонують послуги, які в нашій свідомості з бібліотекою поки що, на жаль, мало пов'язані. Наприклад, крім надання доступу до мережі Інтернет, що, звичайно, практикується і в Україні, існує такий незвичний для нас вид послуг, як допомога у заповненні онлайн-форм для людей, які шукають роботу тощо. Саме завдяки впровадженню в роботу бібліотек подібних послуг та нових сервісів книгозбірні не втрачають своєї популярності. До речі, на це вказували і викладачі Школи бібліотечного менеджменту Університету Емпорії (Канзас, США) під час візиту в Україну з метою знайомства з досвідом роботи українських книгозбірень [9, с. 38].

Не можна обійти і питання кадрового забезпечення бібліотек Сполучених Штатів, адже саме від персоналу, його фахової підготовки залежать комунікативні зв'язки з читачами. Бібліотекар у США – професія шанована, директор університетської бібліотеки за посадою прирівнюється до проректора з науки. Щоб стати бібліотекарем у США, потрібно мати ступінь магістра з інформаційних наук та бібліотекознавства, якщо ж освіти бібліотечної немає, то в бібліотеці можна працювати на посаді, яка називається **пейдж** (в обов'язки пейджа входить лише розставляти фонд на полиці). Бібліотекар виконує сьогодні роль помічника,

дослідника, маркетолога, поради́ника, консу́льтанта, організатора масових заходів, тренера, журналіста...

Активно впроваджують інноваційні ідеї та інтелектуальні продукти (послуги) і бібліотеки Німеччини. Так, 2015 року найкращою бібліотекою було визначено Публічну бібліотеку міста Кельн. Цим відзначили її сміливість у реалізації незвичних медіапроектів та стратегію з перетворення бібліотеки-книгосховища на міжкультурне місце зустрічі. Як було зазначено на сайті Німецької бібліотечної асоціації (див. <http://www.bibliotheksverband.de/dvd/auszeichnungen/bibliothek-des-jahres.html>), до кандидатів основними критеріями були якість та інновації роботи з користувачами, інноваційні послуги, майбутні орієнтації тощо [5, с.45].

Кельнська міська бібліотека вже давно відома на всю Німеччину своїми вдалимими ідеями. У бібліотеці керівництвом застосовуються різні підходи до управління змінами та у ході реалізації нововведень надається допомога, щоб перебороти страхи у співробітників, серед яких, на відміну від українських бібліотек, багато молоді. Саме інноваційні пропозиції з працевлаштування є привабливими для молоді, оскільки вони отримують змогу навчатись і знайомитись з різними новинками. Кожен співробітник розуміє, що він особисто сприяє успіху книгозбірні.

Співробітники проводять навчання користувачів сучасним медіа, організовують культурні заходи та виставки. Основне завдання бібліотекарі вбачають у тому, щоб книги швидше дійшли до читача. Якщо те чи інше видання привернуло увагу публіки і преси, воно має бути відразу закуплене, оброблене і надане відвідувачам.

Наприклад, у міській бібліотеці Мюнхена на першому поверсі встановлений книжковий стелаж у вигляді торта, а виставка так і називається “Торт бестселерів”, на якій представлені книги-бестселери згідно з рейтингом журналу

“Шпігель”. Відразу після того як списки з’являться в щотижневих журналах або в щоденних національних газетах, бібліотеки закупають ці бестселери і роблять їх в максимально короткий термін доступними для своїх користувачів.

Цікаво, що пошарпаних книг у німецьких бібліотеках немає. Всі вони мають вигляд, немов щойно з магазину. Це тому, що обкладинки за допомогою спеціального пристрою покриваються плівкою, а після повернення книги в бібліотеку обов’язково протирають її вологою серветкою. Але як тільки все ж таки видання набуває “нетоварного вигляду”, воно вилучається з користування, але не викидається – такі книги безкоштовно роздаються всім бажаючим під час читачьких конференцій та зустрічей з письменниками, що проводяться в бібліотеці. Завдяки цьому все більше користувачів залучається до читання.

Німецькі бібліотеки виконують функцію важливих центрів безперервної освіти. Відповідно до цього пріоритетного напрямку роботи в міських бібліотеках Німеччини посилюється пропаганда читання та інформаційна підтримка навчальних процесів. До нового спрямування в освітньому процесі в Німеччині все частіше застосовується такий термін як *бібліотечна педагогіка*, за аналогією з такими поняттями, як музейна і театральна педагогіка.

Виходячи з вимог сучасності, німецькі бібліотеки поставили перед собою завдання зробити освітні послуги доступними для різних вікових груп читачів: дітей, підлітків, студентів, дорослих та літніх людей. Сьогодні головною метою бібліотек стало визначення конкретних потреб та інтересів різних груп читачів, ініціювання, підтримка та супроводжування процесу навчання. Програми німецьких бібліотек передбачають прищеплення читачам інформаційних навичок, надання спеціальної підтримки

іммігрантам у вивченні німецької мови.

Загаломсучасні європейські бібліотеки виконують ролі:

- бібліотека як місце зустрічі;
- бібліотека як місце навчання;
- бібліотека як місце натхнення та дозвілля;
- бібліотека як місце активних дій.

Зарубіжні бібліотеки приваблюють громадян не тільки багатими зібраннями літератури, але й можливістю користування найсучаснішою інформаційною аудіо-продукцією. Завдяки виставковій та музейній діяльності, залученню найвідоміших письменників і діячів культури на масові заходи бібліотеки стали улюбленим місцем зустрічей та спілкування людей різного віку. Спеціально для них створюються затишні куточки для відпочинку, де можна обговорити новинки літератури і познайомитися з книгознавцями. Основний принцип, за яким функціонують бібліотеки, – це працювати більше з людьми, ніж з книгами. Наприклад, у деяких німецьких бібліотеках друковані книжки зовсім відсутні, але читачі відвідують бібліотеки задля спілкування з іншими читачами, обміну думками, враженнями, щоб попрацювати з електронними книжками тощо.

У німецьких бібліотеках діє дуже популярний та цікавий проект - “Зв'язок поколінь”. Його суть полягає в тому, що школярі та студенти навчають Інтернет-технологіям людей похилого віку. Крім того, молодь час від часу проводить майстер-класи з *бібліотекарями* стосовно впровадження новітніх технологій у роботу бібліотеки. Також читачі виступають в ролі оферентів (тобто тих, хто робить пропозиції). Тому бібліотекарям дуже легко слідкувати за інтересами своїх читачів та оперативно реагувати на їх запити. Завдяки цьому між бібліотекарем та читачем існує *емоційна взаємодія*. Бібліотекарі, у свою чергу, проводять

семінари, цікаві майстер-класи та презентації (наприклад, “Як створити свій перший блог”, “Оцифровка фотографій”, “Створення фото-книги” та ін.). До речі, в українських бібліотеках існує 2 види навчання: аудиторна та самостійна, а в бібліотеках Німеччини, крім цих, існує ще один вид – навчання із супроводом. У цьому виді навчання бібліотекар не тільки виконує консультативну функцію, але й допомагає читачу.

У багатьох німецьких публічних бібліотеках проводяться Дні креативу (*третя роль бібліотеки – це бібліотека як місце натхнення та дозвілля*), тому бібліотекарі створюють максимально комфортні умови для своїх читачів: у читальних залах є автомат з кавою, зручні меблі та ін. Завдяки цьому читач почуває себе комфортно.

У бібліотеки приходять не тільки за знаннями, але й для того, щоб зробити щось самостійно, наприклад, оцифрувати книжки, старі платівки, завантажити на смартфон бібліотечні книжки та ін. Часто приходять батьки із зовсім малими дітками, для яких бібліотекарі організують розвиваючі ігри. Одна з форм роботи бібліотеки як місця активних дій – це “зустрічі майстрів”. На такі “зустрічі” приходять жінки різного віку, п’ють чай, в’яжуть, а потім ці речі продають на ярмарку, яку теж організують бібліотекарі. Виручені гроші йдуть на благодійність.

Корисно ознайомитися і з бібліотеками Швеції. Всі книгозбірні країни, різних типів і видів, відкриті для бажаючих, навіть бібліотека уряду. Багато бібліотек відкриті 7 днів на тиждень, тобто і в неділю. Записатися у шведську бібліотеку на літо можуть іноземні туристи - всі, у кого є посвідчення особи з фотографією.

Сьогоднішня шведська бібліотека досить відрізняється від тієї, що була навіть 15-20 років тому. Всі процеси роботи автоматизовані. Читач має єдиний читацький квиток і може користуватися будь-якою бібліотекою. У даний час згідно з

дослідженнями, бібліотеки пропонують своїм читачам через Інтернет 92-93 % інформації, і тільки 7-8 % зберігається в бібліотеках на паперових носіях.

Серед популярних заходів - "Бібліотечні дні", які щорічно проводяться в різних містах країни з обговоренням наболілих проблем, вивченням зарубіжного досвіду щодо їх подолання. Проводяться різні акції (такі як "Я люблю бібліотеку", "Друзі бібліотеки"), випускаються листівки, щомісячні газети. Активно впроваджуються у практику роботи бібліотек відеоекскурсії, електронні виставки, інтерактивні форми – поліфонічні мозаїки нової літератури, періодичних видань, фанклуби, дефіле, бліц-інтерв'ю, "кашпо" запитань тощо. Масові заходи в бібліотеках проводяться постійно, запрошуються автори книг, організовуються різноманітні лекції і дискусії з актуальних проблем, влаштовуються фестивалі, свята тощо. Щоправда, на ці заходи урядом чи благодійними фондами виділяються додаткові кошти. Функції бібліотеки дуже різноманітні: розвиток бібліотечної системи, підтримка вищої освіти, матеріальне заохочення, стимуляція нових форм і методів роботи. Подобиці можна подивитися на сайті www.kb.se/libris [4, с. 41].

У Стокгольмі будівлі мають символічне значення. Наприклад, університетська книгозбірня має форму корабля, на борту якого є книги - джерела знання, і прямує цей корабель в океан інформації. Бібліотека оснащена найсучаснішою технікою і має всі можливості для надання ефективної допомоги користувачам в отриманні будь-якої інформації. Зелені куточки, м'які меблі, мінімум заборон - все це робить бібліотеку дуже привабливою. У розпал навчального року в черзі тільки, щоб зайти в бібліотеку, стоять понад 200 осіб! Це говорить про помилковість думки, що з появою Інтернету і впровадженням комп'ютеризації зменшується кількість читачів у бібліотеці. До речі, не лише

академічні бібліотеки користуються великим попитом, але й спеціальні, національні тощо. Від моменту відкриття і до пізнього вечора сюди йдуть читачі: різної статі, різного віку, різного походження.

Для покращення обслуговування читачів та активізації роботи з проблем бібліотек створюються проблемні групи, які працюють над проектами і займаються підвищенням кваліфікації бібліотекарів.

Бібліотеки у Швеції - найдемократичніші заклади з усіх установ культури. У бібліотеку може прийти кожен і сидіти там, читати журнали і газети, брати книги додому, користуватися комп'ютерами, отримувати консультації, - і все це безкоштовно. Вся робота бібліотек спрямована, перш за все, на залучення громадян до читання. З самого раннього дитинства кожний мешканець Швеції знає, що його чекають в бібліотеці. Там він знайде всю необхідну інформацію, із задоволенням проведе своє дозвілля, зустрине розумного, доброго і уважного порадника - бібліотекаря. Бібліотеки відкриваються усюди. Вони є навіть в метро. Більш того, у вітринах промтоварних магазинів є, наприклад, реклами: манекен у прекрасній біжутерії читає книгу. Таким чином, сьогодні Швеція робить все, щоб бути найбільш читаючою країною світу.

Не відстає від Швеції і Данія. Що передусім упадає у вічі при відвідуванні бібліотек Данії, то це велелюдність. У місті Орхус, населення якого становить 303 тисячі, 60 % громадян є користувачами бібліотек. Рівень видачі сягає 13,5 документа на душу населення. Це найбільший показник популярності бібліотек серед населення у світі. Для порівняння, київськими публічними бібліотеками користується 17 % киян [4, с.44]. Звичайно, серед складових успіху данських бібліотек - державна політика в галузі бібліотечної справи, значне муніципальне фінансування, високий технічний рівень бібліотечного обслуговування і

постійна турбота про користувача. Національний уряд надає фінансування у вигляді блокових грантів для кожного муніципалітету. Місцева влада може лише висловити свою думку з приводу роботи бібліотек, але не має права втручатися в їх діяльність. Бібліотека використовує свій річний бюджет так, як вважає доречним. Це надає бібліотекам гнучкості у витратах, у прийнятті рішень щодо придбання документів, визначенні кількості персоналу і режиму роботи.

Книгозбірні Данії досить активно займаються проектною діяльністю, яка спрямована на впровадження інноваційних технологій з метою створення нових видів послуг для користувачів. Наприклад, “Трансформаційна лабораторія” - проект, який змінив саме уявлення про бібліотеку. У центрі читацької зони проводяться експерименти. Кожні 5-6 місяців простір її змінюється, наповнюється новим тематичним змістом. Для розробки і впровадження проектів лабораторії активно залучаються читачі бібліотеки, яким дають можливість самореалізовуватися. Такими спільними творчими проектами вже стали імпровізований сквер, музична студія, літературне кафе.

Наприклад, читацька зона трансформована в “Кімнату новин”, яка облаштована сучасним технологічним обладнанням: інформаційною колоною, плазмовими панелями, сенсорними моніторами, які дозволяють зробити послуги бібліотеки більш інформативними, видимими і доступними. Щоб привернути увагу користувачів, було розроблено інформаційну галерею, на дисплеях у читацькій зоні дають постійно оновлювану інформацію для відвідувачів.

Велика увага приділяється в бібліотеках Данії соціологічним дослідженням, які передують розробці та реалізації будь-якого бібліотечного проекту. Наприклад,

шляхом дослідження було виявлено, що 40 % мешканців м. Орхус не вміють користуватися комп'ютером. Тому в кожній бібліотеці організовано безкоштовні курси з навчання навичкам роботи з ПК. Статистичні дані також використовуються для визначення інноваційних форм роботи з читачами. Зокрема, за результатами аналізу статистичних показників діяльності бібліотек розроблена програма залучення до читання дітей віком 7-12 років та пенсіонерів віком за 55, де передбачено комплекс заходів по роботі з майбутніми батьками та з дитячими садочками (бібліобуси часто виїжджають у дитячі садочки). Для пенсіонерів створюються зручні зони, їх запрошують на безплатні курси користувачів ПК, на зустрічі з популярними письменниками. У даний час в Орхусі діють 15 різних проектів, зокрема: "Послуги бібліотек для дітей", "Послуги для підлітків", "Нові методи аналізу" та ін., для розробки проектів бібліотекарі залучають користувачів. Цьому сприяє застосування методології розробки та реалізації проектів Scrum, завдяки якій встановлюється зворотний зв'язок за результатами впровадження інновації.

Сьогодні публічні бібліотеки Данії є "бібліотеками без бар'єрів", сучасними соціокультурними центрами громади. Вражають не тільки площі приміщень бібліотек, але й організація бібліотечного простору. Максимум зручності й комфорту для користувачів будь-якого віку і мінімум формалізму в обслуговуванні. Безкоштовний єдиний електронний читацький квиток, автомати самообслуговування, що проводять автоматичну реєстрацію при поверненні чи видачі документа, зчитуючи його код і код читацького квитка, автоматична стрічка-конвеєр, що сортує повернені книги за галузями знань (у головній публічній бібліотеці м. Орхус), багато книг, музичних записів і фільмів, багато іграшок і великі площі для ігор дітей, сервісні центри "Сітізен-сервіс", де можна отримати відповідь на будь-яке

запитання стосовно життя міста, отримати паспорт, права водія, зареєструватися. “Сітізен-сервіси” ввійшли в структуру публічних бібліотек завдяки проведеному муніципалітетом вивченню думки населення щодо розміщення сервісних центрів саме в бібліотеках.

Якщо місто порівняти з живим організмом, то бібліотека — мозок міста, або “третє місце” (цю назву вжив відомий філософ ХХ сторіччя Рей Олденбург) - тобто, це простір, де людина бажає побути після роботи і дому, це простір між ними [4, с. 47]. Наприклад, у публічній бібліотеці маленького містечка Хьйорингстелажі з книгами не стоять прямими рядами (так відвідувачі відчувають себе комфортніше). Створені умови, щоб користувач був поза зоною видимості бібліотекаря. Організовано так звані “полуничні галявини”. Документи розташовані по всьому просторі бібліотеки і таким чином приваблюють увагу користувачів. Незважаючи на автоматизацію бібліотечних процесів, кількість персоналу бібліотеки не зменшується. Працівники покращують, розвивають бібліотеку, застосовуючи всі тонкощі бібліотечного маркетингу. Тут організована доставка книг додому, працює мобільна бібліотека, при бібліотеці є кав'ярня. Як стверджують працівники бібліотеки, головне - не автоматизація, а ставлення до відвідувачів.

Незважаючи на різний фінансовий і матеріально-технічний стан, дуже схожі бібліотеки Польщі й України. Так само як і українські, польські бібліотекарі вже давно перетворили свої бібліотеки на сучасні інформаційно-дозвіллеві центри громади, де постійно проводяться літературні зустрічі, працюють різні клуби за інтересами, комп'ютерні курси тощо. Разом з тим є і відмінності цієї роботи. Наприклад, 90% масової роботи в них виконують волонтери, а не бібліотекарі [2, с. 32]. Напевно, що саме цьому потрібно навчитися у польських колег, які, до речі, не

мають планів зі статистичними показниками, хоча фінансування також відбувається з місцевого бюджету. В інтернет-центрі Варшавської бібліотеки завжди є користувачі, багато дітей приходять, щоб взяти нові відеоігри та диски з фільмами. Це пояснюється тим, що в Польщі дуже суворо діє закон про використання ліцензійних дисків, саме тому в бібліотеках дуже багатий медіафонд. Бібліотеки не лише закупають самі, але й приймають від громадян такі диски. І поляки із задоволенням, переглянувши новий фільм, несуть його до бібліотеки, щоб взяти собі щось новеньке. Та й ціна книг у Польщі не всім по кишені, саме тому в бібліотеках немає проблеми із залученням нових користувачів.

У роботі з читачами в польських бібліотеках є також чимало спільного з нашою діяльністю. Це й чисельні заходи для дітей та батьків, групові заняття в мультицентрі, програми “Бібліотека на пленері” – заходи за межами бібліотеки та багато іншого. Дуже популярні у польських колег нічні бібліотечні акції та заходи – “Ніч чарівниць”, “Ніч з Гаррі Поттером”, “Ніч детективів”.

Ведеться активна проектна діяльність, завдяки перемозі в конкурсі проектів фундації Бертельсмана у Вроцлаві відкриті знамениті мультицентри. Особливо цікавий проект “На добрий початок”: кожен новонароджений вроцлавянин ще в пологовому будинку стає читачем бібліотеки (молодій мамі видається спеціальний інформаційний пакет з читацьким квитком для малюка, першою книжкою та порадами для батьків). Ще один проект, який робить бібліотеку популярною, – ініціатива “Культурна облигація”. Власник читацького квитка бібліотеки має знижки (від 5 до 40%) в 77 (!) установах міста – партнерах бібліотеки: театрах, книгарнях, видавництвах, зоопарку, кінопалаці, спортивних комплексах, аквапарку, магазинах, піцеріях і кав'ярнях. Як не любити таку бібліотеку!

Взагалі, тут діє багато проектів, один з яких —

електронний автобус, який їздить територією воєводства. За його допомогою працівники читальень невеликих містечок і сіл мають можливість навчатися й надавати послуги мешканцям цих населених пунктів. Кожна бібліотека має локальну мережу між своїми комп'ютерами, а також безплатний для читачів вихід в Інтернет.

Аналіз нових форм роботи бібліотек світу не тільки надає можливість сформуванню уявлення про діяльність зарубіжних бібліотек, але й спонукає до роздумів, намагання знайти причину ситуації, що склалася в бібліотечній галузі України (замкнутість бібліотечної системи, зменшення кількості читачів, старіння кадрів, низька заробітна плата, непристизжність професії...). Здається, основна причина навіть не у ставленні влади до бібліотек. Напевно, нам не вистачає солідарності, розуміння, що необхідно змінювати себе, прагнути змін на краще, долати стереотипи, а не відзеркалювати події суспільного життя. Адже не секрет, що українським бібліотекам притаманні чималий запас інерції, традиціоналізму, чи, скоріше, консерватизму. Сьогоднішні інноваційні досягнення багатьох бібліотек світу - підтвердження професійної спроможності їх колективів.

Звичайно, ми маємо надію, що і українські владні структури усвідомлять, що суспільство знань терміново вимагає подолання стереотипів, інертності і консерватизму в бібліотечній політиці держави, потребує радикального оновлення і інтенсивного розвитку бібліотек як важливої складової інтелектуального потенціалу держави.

Використані джерела

1. Герасюта Т. Бібліотеками Німеччини: враження переможця Всеукраїнського конкурсу “Бібліотека року — 2012”. /Т. Герасюта //Бібліотечний форум України. - 2013. - №4. - С. 28-31.
2. Лесняк Т. Бібліотечна освіта в Польщі: система,

- прикладі функціонування, спроба оцінки. /Т. Лесняк //Бібліотечний форум України. - 2012. - №1. - С. 38-42
3. Пашкова В. Бібліотечна справа у Швеції: перше десятиріччя ХХІ століття. /В. Пашкова //Бібліотечний форум України. - 2011. - №3. - С. 27-30.
4. Пашкова В. Найдемократичніші бібліотеки — у ... королівстві /В. Пашкова //Бібліотечний форум України. - 2011. - №1. - С. 43-48.
5. Польова В. Німецька Бібліотека року — 2015: інтерв'ю з директором публічної бібліотеки м. Кельн пані Хеннелоре Фогт. /В. Польова //Бібліотечний форум України. - 2015. - №2. - С. 45—48.
6. Петрина Н. Сучасне і майбутнє бібліотек Королівства Данії. /Н. Петрина //Бібліотечний форум України. - 2008. - №1. - С. 44-47.
7. Філіпова Л., Олійник О. Еволюційний шлях розвитку інформатизації бібліотек США. /Л. Філіпова, О. Олійник //Бібліотечний форум України. - 2012. - №3. - С. 35-40.
8. Чуканова С. Нарис про враження від бібліотечної поїздки до Сполучених Штатів Америки / С. Чуканова //Бібліотечний форум України. - 2014. - №1. - С. 49-53.
9. Чуканова С. Українські бібліотеки очима американських студентів. / С. Чуканова. //Бібліотечний форум України. - 2011. - №3. - С. 37-39

**Анотований список літератури за темою
«Кращий інноваційний досвід роботи бібліотек»**

1. Інформаційні технології в системі інноваційної діяльності наукової бібліотеки : наук. праці Нац. б-ки України ім. В.І. Вернадського. Вип.20 / ; наук. ред. О.В. Воскобойнікова- Гузева. – К. : НБУ ім.Вернадського, 2008. – 224с.
2. Амеліна, Є. Інноваційні послуги сучасних українських бібліотек / Є. Амеліна, В. Пілярчук // Бібліотечна планета. – 2012. – №1. – С.14-19. – [Пропонується матеріал, в якому розкриваються позитивні зміни, нові тенденції, що спостерігаються в бібліотеках України завдяки реалізації програми "Бібліоміст". Подана думка користувачів щодо майбутнього бібліотечних закладів.].
3. Беляева, Н. Традиции и новации в выставочной работе / Н. Беляева, Г. Шосаидова, Э.Курталиева // Бібліотечний форум України. – 2011. – №4. – С.20-22. – [Рассматриваются инновационные формы и подходы к организации нетрадиционных выставок в библиотечном пространстве. Определена методика их составления и важность их визуального восприятия молодым читателем].
4. Білоус, В. Модель сучасної бібліотеки вищого навчального закладу / В. Білоус // Бібліотечний форум України. – 2014. – №1. – С.44-45. – [Формування сучасної моделі бібліотеки - стратегія розвитку бібліотеки вишу. Бібліотека Вінницького державного педагогічного університету ім. М.Коцюбинського на шляху до модельної бібліотеки вищого навчального закладу].
5. Білоус, В. Інноваційний клімат - обов'язкова умова розвитку бібліотеки вищого навчального закладу / В. Білоус

// Бібліотечний форум України. – 2015. – №1. – С.32-34. – [Відображено досвід роботи бібліотеки Вінницького педагогічного університету із впровадження новітніх технологій як важливого напрямку діяльності].

6. Бондаренко, В. Електронні бібліотеки в контексті дистантного обслуговування користувачів / В. Бондаренко // Вісник книжкової палати. – 2015. – №6. – С.15-18. – [Досліджується функціонування електронних бібліотек як складової дистантного обслуговування, зокрема в контексті розширення спектра послуг і залучення нових користувачів. Розкрито суть і специфіку дистантного обслуговування за допомогою електронних бібліотек, визначено основні перспективи розвитку ЕБ].

7. Бондаренко, В. Мобільні технології у бібліотеці: QR-код / В. Бондаренко // Бібліотечний вісник. – 2014. – №6. – С.28-32. – [Висвітлюється впровадження у практику бібліотечного обслуговування інноваційних мобільних технологій. Розкрито суть, специфіку використання бібліотеками QR-кодів у контексті розширення спектра послуг і залучення нових користувачів. Визначено основні тенденції та перспективи розвитку бібліотечних сервісів на основі QR-кодів].

8. Вергунов, В. Інноваційна діяльність - запорука успішного розвитку вітчизняних наукових сільськогосподарських бібліотек / В. Вергунов // Бібліотечний вісник. – 2014. – №1. – С.3-7. – [Розглядаються теоретичні аспекти бібліотечних інновацій, їх типологізація, особливості реалізації, узагальнено досвід інноваційної діяльності Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки Національної академії аграрних наук України - головного науково-методичного і координаційного центру в єдиній системі бібліотек агропромислового комплексу України].

9. Вилегжаніна, Т. Публічні бібліотеки України:

різноманітність форм діяльності та єдність цілей / Т. Вилегжаніна // Бібліотечна планета. – 2015. – №3. – С.4-6. – [Показано розвиток бібліотечної діяльності за інноваційними напрямками з використанням різноманітних креативних форм, мультимедійних засобів, інформаційних ресурсів Інтернету, соціальних мереж].

10. Волкова, Г. Проектна діяльність як передумова інноваційного розвитку бібліотеки Полтавського університету економіки і торгівлі / Г. Волкова // Бібліотечний форум України. – 2015. – №1. – С.19-22. – [Досліджено особливості проектної діяльності бібліотеки Полтавського університету економіки і торгівлі як передумова її інноваційного розвитку. Висвітлено завдання, основні напрямки та результативність діючих проектів].

11. Волян, Н. Сучасні бібліотеки змінюють життя: успішні практики бібліотек Рівненщини: За матеріалами Четвертого обласного фестивалю-конкурсу інноваційного бібліотечного досвіду "Бібліофест" / Н. Волян // Бібліотечна планета. – 2015. – №2. – С.27-29. – [Обласний фестиваль-конкурс інноваційного бібліотечного досвіду "Бібліофест", який спрямовано на виявлення ефективних форм бібліотечної роботи із залучення нових користувачів, поширення творчих ініціатив бібліотечних спеціалістів Рівненщини. Висвітлено роботу 35 сільських, районних, міських та обласних бібліотек, з яких кращі ініціативи було представлено в номінаціях "Моя унікальна аудиторія", "Бібліотека в житті громадян", "Популяризація книги та читання" і у спеціальному конкурсі бібліотечних есе "Мої мрії, мої дії: будуємо бібліотеку майбутнього"].

12. Грабар, Н. Години освіченості - новий формат спілкування зі студентами / Н. Грабар, Л. Бездольна // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. – 2016. – №2. – С.33-36. – [Представлено інноваційну форму роботи зі студентами - години освіченості, які входять до системи

заходів з культурно-просвітницької, виховної роботи наукової бібліотеки вищого навчального закладу].

13. Гранчак, Т. Використання національними бібліотеками соцмереж для представлення бібліотечних продуктів і послуг / Т. Гранчак // Бібліотечний вісник. – 2016. – №1. – С.18-29. – [Висвітлюються результати аналізу використання національними бібліотеками світу та України різних соціальних мереж у процесі вдосконалення бібліотечного обслуговування, розкриваються особливості окремих мереж як платформ представлення бібліотечних продуктів].

14. Грет, М. Реклама бібліотек у блогах / М. Грет // Бібліотечний вісник. – 2015. – №1. – С.52-57. – [Розглядаються особливості рекламування бібліотечних послуг у блогосфері. Аналізуються форми і засоби реклами в українських блогах, окреслюються перспективи цієї інноваційної діяльності].

15. Гусева, Е.Н. Инновационное развитие библиотечной среды: аналитико- статистический обзор / Е. Н. Гусева // Научные и технические библиотеки. – 2011. – №12. – С.23-40. – [Рассмотрено, насколько активно и полно библиотечные инновации освещаются в библиотечной печати. Представлен перечень просмотренных журналов и полный список опубликованных в них статей по инноватике].

16. Гусева, Е.Н. Факторы и условия инновационного развития / Е. Н. Гусева // Инновации в библиотеках. – 2010. – С.13-21. – [Определение термина "инновация"; структура инноваций и их уровни; внешние и внутренние факторы инновационных изменений в библиотеках].

17. Гусева, Е.Н. Инновация как стратегия, фактор и условие развития библиотек : попытка доклада в нестандартной форме / Е. Н. Гусева // Научные и технические библиотеки. – 2013. – №3. – С.10-14. – [Рассмотрено и обосновано (в том числе и в авторском нестандартном

формате - предлагаются "Вредные советы от Евгении Гусевой" в стихах) значение инноваций для устойчивого развития современных библиотек].

18. Даргене, И.И. Библиотека и современные реалии: творческий подход и новые формы деятельности / И. И. Даргене // Персонал бібліотеки в системі управління якістю бібліотечно-інформаційної діяльності. – 2012. – С.58-63. – [Показана библиотека как многофункциональный центр, предоставляющий также различные услуги извне, а персонал библиотеки - как важнейший компонент создания новейших услуг].

19. Довгань, А. Инновационные формы работы вузовской библиотеки как потребность времени (на примере деятельности научной библиотеки НАРККиИ) / А. Довгань // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. – 2015. – №2. – С.35-37. – [Статья посвящена проблеме места и роли интернет-инноваций в работе библиотеки высшего учебного заведения культурной сферы. В частности, анализируется специфика функционирования таких явлений в подобном учреждении как составляющей его деятельности, также уделяется внимание особенностям работы с ними, акцентируется внимание на их роли].

20. Елицина, Е.Ю. Инновации и электронная среда библиотек / Е. Ю. Елицина // Инновации в библиотеках. – 2010. – С.27-39. – [Новые информационные технологии, внедряемые в библиотечные процессы].

21. Загревська, С. "Читающий трамвай" - перший крок у Харкові / С. Загревська // Бібліотечна планета. – 2015. – №2. – С.25-26. – [Проведено всеукраїнський конкурс "Найкращий читач України". В рамках конкурсу влаштовано незвичайну подорож вулицями міста на "Читаючому трамваї", що являється досить популярною в нашій країні формою залучення користувачів до бібліотеки].

22. Зозуля, С. Бібліотечно-інформаційна сфера України:

сучасний стан / С. Зозуля // Вісник книжкової палати. – 2016. – №1. – С.22-26. – [Узагальнено сучасний стан бібліотечно-інформаційної сфери в Україні, проаналізовано бібліотекознавчу термінологію в контексті модернізації галузі].

23. Каліберда, Н. Інноваційні трансформації бібліотечно-інформаційної діяльності / Н. Каліберда, В. Попик, О. Василенко // Бібліотечний вісник. – 2012. – №6. – С.46-52. – [Розглянуто актуальні питання діяльності бібліотек на етапі входження України у глобальний інформаційний простір (проблеми розвитку бібліотечно-інформаційної галузі), акцентовано увагу на питаннях, вирішення яких потребує зусиль бібліотечної спільноти].

24. Козаченко, Г. Методист: професія чи покликання? : за результатами соціологічного дослідження / Г. Козаченко // Бібліотечна планета. – 2015. – №2. – С.33-37. – [За результатами соціологічного дослідження (проведено анкетування) проаналізовано професію методиста, якими особистісними і професійними якостями та навичками він повинен володіти? Детально дослідивши відповіді анкети, зроблено висновок, що хоча праця цих фахівців сьогодні явно недооцінена, проте вони мають постійно дбати про самовдосконалення, підвищення своєї професійної майстерності].

25. Колесникова, Т. Впровадження інноваційної моделі бібліотеки університету як чинник глибокої інтелектуалізації бібліотечної професії / Т. Колесникова // Вісник книжкової палати. – 2013. – №1. – С.19-24. – [Визначені нові ознаки інноваційної моделі університетської бібліотеки і виявлені фактори глибокої інтелектуалізації бібліотечної професії на основі аналізу діяльності науково-технічної бібліотеки Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту ім. академіка В.Лазаряна. Розглядаються шість інноваційних проектів, реалізація яких

дала можливість сформувати шість основних ознак НТБ ДНУЗТ як інноваційної університетської бібліотеки].

26. Коротун, Н. Проста формула успіху бібліотеки: роздуми директора / Н. Коротун // Бібліотечна планета. – 2015. – №4. – С.20-21. – [Висвітлюється робота Херсонської ОУНБ ім. Олеса Гончара як інформаційного та соціального центру з новітніми технологіями та комфортними умовами для користувачів, високотехнологічними інформаційними системами, які здатні задовольнити запити найвибагливіших відвідувачів. Розглядаються пріоритетні напрями розвитку бібліотеки - фандрейзингова діяльність, просвітницька робота, соціальні проекти].

27. Кройтор, Т. Стимулирование инновационной деятельности методами профессионального обучения: осмысление опыта / Т. Кройтор // Научные и технические библиотеки. – 2011. – №7. – С.52-58. – [Рассмотрены мероприятия, направленные на повышение квалификации сотрудников библиотек (виртуальный семинар, тест-драйв). В приложении - тест-драйв "Инновации-2009" (время проведения - 45 мин.)].

28. Кудінова, Н. Інноваційні процеси в сучасній бібліотеці / Н. Кудінова // Бібліотечний форум України. – 2014. – №3. – С.32-33. – [Про семінар "Інноваційні процеси в сучасній бібліотеці: організація, структура, ресурси", який дозволив бібліотекарям поміркувати над питаннями, якою повинна бути сучасна бібліотека, в якому напрямку розвиватися і як використовувати в своїй діяльності інноваційні технології].

29. Мазуркевич, А. Взаємодія бібліотек та музеїв України / А. Мазуркевич // Бібліотечний форум України. – 2015. – №2. – С.53-56. – [Розкриваються напрями й форми взаємодії деяких бібліотек та музеїв України. Висвітлюється досвід співпраці цих установ культури на базі аналізу інтернет-сайтів та матеріалів працівників].

30. Майстрович, Т.В. Компьютерные технологии в библиотеках как инновации / Т. В. Майстрович // Инновации в библиотеках. – 2010. – С.40-46. – [Внедрение информационных технологий в библиотеках].
31. Максименко, Ю.И. Творческое мышление как основа инновации (размышления на тему) / Ю. И. Максименко // Инновации в библиотеках. – 2010. – С.22-27. – [Размышления автора о сути творчества, мышления, инновации и их места в повседневной работе библиотеки. Наводятся интересные примеры инноваций в зарубежных библиотеках].
32. Медведєва, В. Інноваційні технології - майбутнє бібліотеки / В. Медведєва // Вісник книжкової палати. – 2015. – №8. – С.28-32. – [Проаналізовано процеси еволюції бібліотечної діяльності під впливом інноваційних технологій, порушено проблеми, пов'язані з активізацією ролі книгозбірень у розвитку інформатизації українського суспільства. Розглянуто шляхи вдосконалення функціональних можливостей бібліотечних установ].
33. Напуда, Є. Сучасна бібліотека: змінюємо формат, створюємо новий образ / Є. Напуда // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. – 2016. – №1. – С.26-28. – [Висвітлено інноваційні форми і методи роботи та роль партнерства задля урізноманітнення діяльності сучасної бібліотеки та її послуг].
34. Николаенко, Н. Управленческий персонал как фактор повышения эффективности инновационной деятельности библиотек / Н. Николаенко // Научные и технические библиотеки. – 2014. – №11. – С.29-38. – [Рассмотрена роль управленческого персонала как определяющего фактора активизации инновационной деятельности библиотек. Освещена деятельность управленческого персонала НБ украинской инженерно-педагогической академии по внедрению организационных, технико-технологических и

управленческих инноваций].

35. Петрухно, Ю.Є. Формування інноваційного клімату в сучасних бібліотечних колективах / Ю. Є. Петрухно // Персонал бібліотеки в системі управління якістю бібліотечно-інформаційної діяльності. – 2011. – С.123-126. – [Називаються і розглядаються фактори які впливають на створення інноваційного клімату в бібліотеці, здійснення інноваційної діяльності, досягнення її цілей. Роль керівництва в умовах змін].

36. Польова, В. Німецька Бібліотека року - 2015: інтерв'ю з директором публічної бібліотеки м. Кельн пані Хеннелоре Фогт / В. Польова // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. – 2015. – №2. – С.45-47. – [Висвітлюються інноваційні підходи до діяльності бібліотек та критерії щодо визначення бібліотеки року в Німеччині].

37. Польовик, С. Інноваційна роль бібліотек у сучасному соціумі / С. Польовик // Вісник книжкової палати. – 2015. – №4. – С.13-15. – [Подано огляд змін у бібліотечній справі в контексті нової соціально-культурної парадигми розвитку. Розкрито особливості інновацій на прикладі президентських бібліотек та їх вітчизняного аналога - Фонду Президента України].

38. Прокопчук, В.С. Інновації в діяльності наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / В. С. Прокопчук, С. О. Кантлін // Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В.О. Сухомлинського. – 2014. – Вип.4 : Інтегрований галузевий інформаційний ресурс: стан, перспективи створення та забезпечення доступу. – С.320-328. – [Аналізується інноваційний складник у діяльності бібліотеки КПНУ, зокрема в науковій роботі колективу та впровадженні інноваційних технологій, формуванні й використанні електронних інформаційних ресурсів].

39. Романуха, З. Університетські бібліотеки України в соціальних мережах / З. Романуха // Бібліотечний вісник. – 2014. – №1. – С.12-16. – [Проаналізовані основні напрями та шляхи подальшого удосконалення взаємодії вітчизняних університетських бібліотек і соціальних мереж].
40. Сербін, О. Інновації в науці як чинник розвитку знаннєвого середовища / О. Сербін, Л. Галаган // Вісник книжкової палати. – 2012. – №5. – С.51-52. – [17 травня 2012 року в Національній бібліотеці України імені В.І. Вернадського відбулася Третя міжнародна конференція молодих вчених "Учений інформаційного покоління: інновації, традиції та перспективи". Тема дослідження інновацій в науці стала визначальною].
41. Соляник, А. Наукові дослідження як чинник розвитку бібліотечних інновацій / А. Соляник // Бібліотечна планета. – 2012. – №2. – С.26-28. – [Розкрито наслідки інноваційної діяльності з точки зору економічного, технократичного, соціопсихологічного підходів, подано визначення змісту поняття "інновація", запропоновано оригінальну схему класифікації бібліотечних інновацій, обгрунтовано основні напрями в бібліотечно-інформаційному сервісі з урахуванням досвіду бібліотек Данії].
42. Тесля, Е.В. Кросс-технологии ситуационного центра для управления информационными ресурсами библиотеки: теоретический аспект / Е. В. Тесля, И. Г. Ольгина // Научные и технические библиотеки. – 2016. – №8. – С.29-35. – [Рассмотрена возможность создания ситуационного центра и применения кросс-технологий для управления информационными ресурсами библиотеки. Приведен пример успешной реализации крупного культурно-просветительского проекта - "Ночь в библиотеке" - с использованием кросс-технологий ситуационного центра. Представлены его основные составляющие, модель системы поддержки принятия решений; отмечено, что главное - это наличие

сервисной команды, обеспечивающей управление проектной деятельностью коллектива].

43. Тищенко, А. Подкастинг у бібліотеках - навіщо та як? / А. Тищенко // Бібліотечний форум України. – 2014. – №3. – С.59-63. – [Подкасти - відносно молодий засіб інформування громади про діяльність бібліотек. Саме тому це явище викликає багато сперечань, а отже, інтерес до нього зростає. У статті розглядаються тонкощі самої суті подкастингу - нового для бібліотек інструменту "бесіди" з громадою].

44. Шкира, О. Просторова модель бібліотеки вишу / О. Шкира // Бібліотечний вісник. – 2011. – №5. – С.43-47. – [Розкривається пріоритетний напрям діяльності книгозбірні ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Григорія Сковороди" - моделювання бібліотечного простору, здатного забезпечити всебічні інформаційні потреби учасників навчально-виховного процесу].

45. Яқуніна, Н.В. Інноваційні технології в бібліотечній практиці / Н. В. Яқуніна // Бібліотеки та інформаційні ресурси у сучасному світі науки, освіти та культури. – 2013. – С.182-188. – [Розглядається стан впровадження, використання та розповсюдження інноваційних технологій в бібліотечній практиці. Базуючись на отриманих результатах висвітлено досвід роботи бібліотек ВНЗ III - IV рівнів акредитації].